

Hotel “Krone”. Reflexe Jugendstil la Brasov

Braşovul începutului de secol XX era un oraş activ din punct de vedere economic, industrial şi social, în plin proces de modernizare. Interesului pentru afaceri pe care îl reprezenta i se adaugă frumuseţea cadrului natural în care se află oraşul, prielnic unei activităţi a cărei modă se declanşase în Europa secolului al XIX-lea, la început în scop terapeutic, pentru a deveni apoi plăcere: turismul¹. Oraşul era, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, asediat atât de cei care veneau aici pentru afaceri, cât şi de cei care căutau delectarea. *În anotimpul când se caută răcoarea cuiburilor de munţi ca acesta, şi vilele şi cafenelele sunt pline de străini, între care recunoşti îndată tipurile de încrezuţi şi de păpuşe pe care le trimete Capitala noastră, tipurile de Greci brăileni sau de Nemţi aşezaţi la noi...* relatează, în anul 1906, Nicolae Iorga². Sextil Puşcariu, în amintirile sale, povesteşte că vara, *când veneau vilegiaturiştii din Ţară, goniţi de căldurile Bucureştilor, mânaţi de dorul de călătorii şi atraşi de aspectul european al Braşovului curat şi îngrijit, de ar fi fost încă odată atâtea hoteluri, tot nu ajungeau. Oaspeţii trebuiau să caute camere prin oraş*³.

În aceste condiţii, se pune, firesc, problema adăpostirii acestui aflus de persoane. Aceasta se făcea, la începutul secolului, în hanuri, hoteluri, vile sau locuinţe particulare. Braşovul avea, în jurul anului 1900, un număr apreciabil de hanuri şi hoteluri (*Bucureşti, Central nr.1, Europa, Pomul Verde, Coroana, Union*⁴, *Vila Kertsch*). Provenite, în majoritatea cazurilor, din transformarea vechilor hanuri mari ale oraşului (*La Coroana de Aur, Hotel nr.1*, fost hanul *La Vulturul de Aur, Bucureşti*, fost hanul *La Cerbul de Aur*⁵) sau din foste locuinţe particulare (*Hotel Baross, Hotel Continental*), acestea, chiar dacă, în unele cazuri (*Baross, Continental*) fuseseră considerate cele mai frumoase case din oraş, în ciuda îmbunătăţirilor care li se aduseseră pe parcurs, erau improprii condiţiei de hotel în accepţiune modernă.

Se pune din ce în ce mai acut problema unui hotel modern, care să corespundă timpului şi destinaţiei sale. Problema este comună întregii Europe, iar soluţia va fi dată de arhitectura 1900, care promova forme şi structuri noi, axându-se pe imobile urbane moderne şi ale cărei principii, spre deosebire de cele ale arhitecturii istoriciste dinaintea sa, stipulau adaptarea formei clădirii la funcţia sa pentru o utilizare cât mai raţională, mai avantajoasă şi mai confortabilă. Deoarece clădiri oficiale existau deja, ea se va orienta spre construirea de clădiri utilitare, necesare societăţii civile moderne: hoteluri, sedii de bănci, mari magazine. Acestea vor fi concepute în aşa fel încât să răspundă

celor trei necesități ale timpului: **funcțional-confortabil-estetic**. În contrast cu arhitectura istoricistă, care sacrifică funcția pe altarul formei, principiul dominant al arhitecturii 1900 a fost adaptarea formei clădirii la funcția sa, fără a-i neglija, totuși, aspectul exterior. Contactul, vechi de câteva sute de ani, al membrilor comunității germane din Brașov cu Europa, prin frecventarea școlilor europene și prin intensă activitate comercială și meșteșugărească, va face ca, în ciuda calificării acestei societăți ca tradiționalistă, refractară la nou, ea să fie deschisă spre modernitate, dacă nu prin structură, cel puțin din rațiuni practice. Ideea însăși de a construi o clădire cu destinația de hotel este modernă, în spiritul epocii, în spirit european. Acest hotel nu trebuie să semene cu celelalte hoteluri din oraș. El trebuie să fie **modern și acest calificativ, prezent cu obstinație în** actele referitoare la construirea lui, trădează dorința expresă a comunității. El este *așteptat de mult*⁶, arhitectul Albert Schuller menționând *mai mulți ani de încercări de a face unul dintre hotelurile corespunzătoare pretențiilor moderne*⁷. *Cererea existenței unui hotel modern fiind cunoscută, trebuie, în orice caz, luată în calcul*⁸, deoarece *ridicarea unui hotel mare, modern în Brașov este de cea mai mare importanță pentru interesul public*⁹.

Problema construirii acestui hotel a fost soluționată prin fondarea, în anul 1908, a unei societăți pe acțiuni (*Hotel Krone Aktiengesellschaft*)¹⁰, ai cărei principali acționari au fost, așa cum rezultă din dosarul înmatriculării firmei, Casa Generală de Păstrare Brașov, Banca Generală de Economii Sibiu, Biserica Evanghelică și persoane particulare¹¹. Capitalul cu care s-a pornit a fost de 400.000 de coroane¹².

În privința locului unde va fi amplasat noul hotel, au existat două variante. Prima dintre ele a fost la Promenadă, pe locul liber dintre Promenada de Jos și Dealul Cetățuii¹³ (în colțul de vest al actualului Parc Central) (il. 2), zonă elegantă, de reprezentare, unde se ridicaseră la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX clădiri monumentale¹⁴. A doua variantă a fost în Cetate, la întretărirea străzii Porții (Purzengasse, astăzi Republicii) cu strada Cizmarilor (Schustergasse, astăzi Politehnicii), pe locul berăriei, acolo unde fusese odinioară așezământul Băilor dr Jos (il. 3)¹⁵. În protocolul semnat la 9 martie 1908 între Kronstädter Allgemeine Sparkasse și National Bank A.G. privitor la problema amplasării noului hotel, se ia decizia ca acesta să se construiască pe locul berăriei *din motive practice și estetice*¹⁶. Câteva luni mai târziu, la 15 iunie 1908, Kronstädter Allgemeine Sparkasse și National Bank A.G. informează Magistratul orașului despre negocierile privind cumpărarea terenului berăriei în scopul ridicării unui hotel cu 120 de camere, care necesită în jur de 900.000 de coroane, pentru care s-a constituit un capital pe acțiuni, specificându-se atât acționarii, cât și partea lor de contribuție.¹⁷ Printr-un alt document, Magistratul orașului este informat că terenul berăriei din Purzengasse împreună cu terenurile învecinate din Spitalsgasse (str. Spitalului, astăzi Postăvarului) nr.

65, 67, 69 sunt solicitate pentru clădirea unui hotel modern, în următoarele condiții: 1-clădirea hotelului să aibă un aspect plăcut și trebuie să aibă 80 până la 120 de camere; 2-organizarea unei cafenele și a unui restaurant rămâne în antrepriză liberă; 3-terenul se cumpără pentru 50.000 de coroane¹⁸. Berăria va fi cumpărată și dăruită în martie 1909¹⁹.

Pentru realizarea clădirii s-a organizat un **concurs de proiecte** la care au fost invitați, în strânsă concurență, arhitectul budapestan Josef Huber, arhitectul vienez Paul Brang și arhitecții brașoveni **Albert Schuller** și **Oskar Goldschmidt**. În urma consultării Dr. ing. Theodor Fischer²⁰, profesor la Școala Superioară Tehnică din München, s-a stabilit să fie executat, ca fiind cel mai bun proiect, cel al arhitecților brașoveni (il. 4)²¹. Opțiunea pentru proiectul lui Albert Schuller este explicabilă din mai multe puncte de vedere. Școlit la München, acesta propune o clădire impregnată de Jugendstilul münchenez, cu apeluri la creația președintelui juriului (vezi Școala de băieți din Haimhauserstrasse, München, 1895-1898). În același timp, modelul münchenez corespundea mai bine gustului comunității germane din Brașov, principalul comanditar, decât cel vienez sau budapestan promovat de ceilalți concurenți.

Într-un articol din anul 1909, publicat în revista *Die Karpathen*²², Albert Schuller, relatând despre acest concurs și prezentându-și proiectul, prezintă un **program arhitectonic** modern, adecvat principiilor arhitecturii 1900: funcțional-confortabil-estetic. Proiectul de concurs, al cărui motto este *Lustiger Garten* (*Grădina veselă*), prevede o clădire de colț cu parter și trei etaje, cu plan în U, organizată în jurul unei curți interioare care, în anul 1911, este menționată ca fiind acoperită cu sticlă.²³ Ea se constituie într-un complex arhitectural multifuncțional prevăzut în spate cu grădină, teren de tenis și garaje. Programul arhitectonic prezentat este următorul: *clădirea pretinde încăperi care se împart în trei grupe: încăperile pentru cafenea, încăperile pentru restaurant și încăperile pentru hotel. Fiecare dintre aceste trei grupe condiționează pentru sine poziția și dispoziția destinației. Cafeneaua trebuie să fie, cu orice preț, de-a lungul laturii spre Purzengasse. Ea se duce peste colț, desfășurându-se până pe Schustergasse. Prin împingerea spre exterior a colțului rotunjit al cafenelei, parterul apare valorificat din punct de vedere estetic și poate fi cuprins dintr-o singură privire într-o imagine de ansamblu. De asemenea, a fost necesară pentru cafenea posibilitatea de a ședea în aer liber prin retragerea masei clădirii în părți, particularitate care contribuie la structura arhitectonică avantajoasă a puternicei mase principale. Dispoziția restaurantului, spre Schustergasse și spre Tâmpa, a rezultat din necesitatea forțată ca sala de mese să fie într-o relație organică cu grădina restaurant printr-o terasă grădină și pentru a valorifica frumoasa priveliște spre Tâmpa. Grădina făcută astfel, aerisită, așezată direct la stradă, a făcut posibilă, cu siguranță, o configurație atractivă a exploatarei de vară a restaurantului. Dispoziția planimetrică reușită a cafenelei și a restaurantului face*

ca intrarea în hotel din Schustergasse să apară cu cea mai mare oportunitate. Forma cu colț rotunjit a parterului orientează oaspeții aduși cu trăsura de la gară conform regulilor și aici face posibilă protejarea lor prin porticul scos în relief al intrării hotelului în felul cel mai puternic și fără echivoc. Intrarea în hotel din Schustergasse are și superioritatea că [...] face posibilă desfășurarea netulburată a activității hotelului; intrarea în hotel din Purzengasse sau din colțul Purzengasse-Schustergasse [ar] rupe cafeneaua în două părți [...] și face imposibilă activitatea liniștită a hotelului. Prin porticul deschis al hotelului se ajunge, printr-o ușă rotativă, pe un drum scurt, în holul central al hotelului, care are în stânga restaurantul, iar în dreapta cafeneaua și frizeria, în care se intră direct. În hol se grupează biroul, camera de scris [corespondență], o sală de expoziții și marea încăpere a cafenelei. Din hol spre etaje merg scara principală și liftul. Etajele cuprind 86 camere de oaspeți, 6 băi, apartamente pentru director, șeful restaurantului și al cafenelei, pentru personal și toate celelalte dependențe [...]. Aspectul total al hotelului caută să ajungă la un efect total plăcut, estetic [...]. Costurile totale privind clădirea, amenajarea interioară completă, încălzirea centrală și instalația electrică sunt estimate la circa 850.000 de coroane²⁴.

Construcția clădirii a început în anul 1909 și s-a finalizat în anul 1910, când hotelul este înregistrat ca societate pe acțiuni în Registrul meseriașilor²⁵. Tot atunci primește și numele de *Hotel Krone (Coroana)*, pe care îl preia de la hanul cu acest nume de pe Kloster gasse (str. Muresenilor)²⁶. El este menționat pentru prima dată în *Kronstädter Adressen-Kalender* din anul 1911: *Krone Hotel, Aktien-Gesellschaft (Direktor Rudolf Schindler), Purzengasse 70*²⁷. Tot atunci apare menționată pentru prima dată și cafeneaua: *Krone Akt.-Gesellschaft, Purzengasse 70*²⁸. Restaurantul va fi menționat din anul 1912: *Restauration Krone, Hotel A. G. Purzengasse 70*²⁹.

Din fericire, s-au păstrat planurile și desenele fațadelor, așa încât putem reconstitui aspectul inițial al clădirii. Acestea datează din anul 1909 și sunt semnate de arhitecții Albert Schuller și Oskar Goldschmidt. Ele arată felul în care s-au concretizat intențiile autorilor. Compararea lor cu ceea ce există astăzi relevă faptul că ansamblul nu a suferit modificări majore în timp, nici din punct de vedere planimetric, nici estetic, dovedindu-se astfel că modernitatea sa a fost gândită în perspectivă, funcționalitatea lui corespunzând și astăzi necesităților pentru care a fost conceput.

Planurile complexului ne arată o clădire în formă de « U », cu mai multe niveluri (pivniță, demisol, parter, trei etaje) și o curte interioară. Repartizarea încăperilor pe fiecare nivel demonstrează grija pentru funcționarea comodă a ansamblului. Serviciile sunt dispuse în așa fel încât, deși există o circulație comodă între ele, nu se incomodează reciproc, constituindu-se în zone separate, independente, în funcție de activitățile cărora le sunt destinate.

Planul pivniței (il. 5) relevă o zonă destinată proviziilor și instalațiilor. Spațiile

pentru fiecare dintre acestea sunt amplasate în funcție de destinația încăperilor de la parter pe care le deserveșc, pentru ca accesul la ele să fie comod și rapid. Căile de acces (scări) fac legătura directă cu acestea, pe fiecare latură a clădirii. Sub cafenea se găsesc două mari pivnițe de vinuri³⁰. Sub holul central se află încăperea destinată instalației de încălzire centrală. Pe latura de sub restaurant și bucătărie se găsesc: o pivniță de bere, o pivniță de gheață, o pivniță de cărbuni, o cameră rece pentru carne și două pivnițe pentru lemne.

Planul demisolului (nivel specific arhitecturii 1900) (il. 6) cuprinde: două camere pentru jocuri (sub cafenea), o terasă (pe latura holului hotelului, înspre curtea interioară), o cameră pentru personal (sub restaurant) și locuința administratorului restaurantului (sub zona bucatariei).

Planul parterului (il. 7) relevă nivelul cu cele mai multe destinații. Acesta este spațiul public al ansamblului, zona de contact dintre interior și exterior, cu cel mai mare aflux de persoane, deoarece încăperile existente aici sunt utilizate atât de localnici, cât și de locatarii hotelului. Corpul central al clădirii este rezervat amplului hol al hotelului și spațiilor utilitare pe care le implică o asemenea încăpere: un birou, o cameră pentru bagaje, o cameră pentru corespondență și lectură, o frizerie și o sală de expoziții. Tot aici se găsesc liftul și scara de acces spre nivelele superioare. Din hol se poate ajunge ușor în cafenea (în dreapta) și în restaurant (în stânga), astfel încât toate cele trei spații, deși separate pentru a nu se incomoda reciproc, sunt într-o legătură firească, permițând o circulație comodă între ele, ceea ce face din ansamblul parterului un tot unitar.

Cafeneaua ocupă toată latura dinspre Purzengasse (Republicii), colțul clădirii și spațiul de pe latura Schustergasse (Politehnicii), până la holul de intrare în hotel. Dimensiunile ei vaste și amplasarea ei înspre strada cea mai circulată din oraș, cu destinație pietonală, ne arată că ea este chemată să răspundă nu numai necesităților turiștilor, ci și celor ale localnicilor. Marile ei ferestre permit celor din interior, după obiceiul vienez, să privească trecătorii. Pe latura dinspre curtea interioară a cafenelei, despărțită de aceasta prin trei arcade semicirculare sprijinite pe stâlpi cu bază pătrată, se află o mare sală de biliard³¹. Intrarea în cafenea se poate face atât din holul hotelului, cât și direct, din Purzengasse, printr-un portic. Între acest portic și porticul intrării în hotel, cuprinzând tot colțul clădirii, se găsește lunga terasă a cafenelei.

Aripa clădirii dinspre grădină, în stânga holului de intrare în hotel, este rezervată restaurantului și anexelor acestuia. Restaurantul, în care se intră din holul hotelului, cuprinde o sufragerie și o mare sală de mese cu ferestre mari înspre grădină. În continuare se găsește zona « de serviciu » : o mare bucătărie, o încăpere pentru spălarea și pregătirea alimentelor, cămara și rezervorul de apă. Tot aici există o scară de acces înspre curte-demisol-etaj, care separă circulația acestei zone gospodărești de cea a publicului.

Tot la parter se mai găsesc, amplasate cât mai comod cu putință, două toalete

prevăzute cu confort modern (chiuvete, vase WC, pereți placați cu faianță), fiecare dintre ele având spații separate pentru domni și pentru doamne.

La capetele aripilor laterale ale clădirii există două ganguri, care fac trecerea din stradă înspre curtea interioară. Cel dinspre Purzengasse este destinat circulației pietonale, iar cel dinspre Spitalsgasse circulației vehiculelor care asigurau aprovizionarea. Parterul se constituie astfel ca un spațiu multifuncțional, zonă intermediară între funcția publică și cea privată a clădirii.

Etajele clădirii sunt destinate exclusiv zonei private (camerile de oaspeți și încăperile utilitare strict necesare). Ele sunt așezate de o parte și de alta a unui coridor care se constituie în coloana vertebrală a fiecărui nivel. Din punctul de vedere al repartizării încăperilor, se observă amplasarea camerelor de hotel în general înspre stradă și înspre Tâmpa, pentru a oferi o priveliște agreabilă, în timp ce încăperile « de serviciu » sunt amplasate înspre curtea interioară și, ca regulă generală, în jumătatea din spate a laturii dinspre Tâmpa, care se constituie, la toate nivelele, ca zonă « gospodărească », în afara circuitului public, dar imediat în vecinătate și la îndemână, cu acces separat înspre curtea interioară. Fiecare etaj este prevăzut, la nivelul corpului central, cu câte o baie pentru domni și una pentru doamne și cu câte două cabinete de toaletă, prevăzute cu chiuvete și vase WC, amplasate la capetele aripilor laterale, astfel încât să se asigure turiștilor tot confortul necesar. Dimensiunile camerelor de hotel sunt, în general, 2,80 m x 5,20 m, cu excepția camerelor din aripa de onoare, înspre Purzengasse, care sunt mai mari (4,10 x 6,60 m).

Planul etajului 1 (il. 8) relevă următoarea configurație: 31 camere de hotel, încăperi "utilitare" (bucătărie, cameră pentru chelneri, cameră pentru cameriste, spălătorie de rufe), două băi (pentru femei și bărbați), două toalete (compartimentate doamne/domni). Tot la acest nivel se găsesc terase, orientate înspre stradă sau înspre Tâmpa, care creează spații de intimitate în exterior facilitând, în același timp, contemplarea peisajului și a forfotei străzii. O astfel de terasă se găsește deasupra porticului intrării în cafenea, alta deasupra porticului intrării în hotel, iar o a treia înspre grădină, pe toată lungimea zonei restaurantului. La capetele aripilor laterale se găsește câte un balcon (înspre curtea interioară) și câte o mică curte acoperită cu sticlă. Ele sunt de o parte și de alta a toaletelor, ceea ce ne face să credem că rolul lor era strict funcțional, de aerisire.

Planul etajului 2 (il. 9) are aproape aceeași configurație cu cel al etajului 1: 33 camere de hotel, bucătărie, cameră pentru cameriste, băi pentru femei și bărbați, cele două toalete, curțile acoperite cu sticlă, balcoanele, dar lipsesc terasele.

La etajul 3 (il. 10) se găsesc 22 camere de hotel, o mare cameră cu paturi în comun, camera cameristelor, spălătorie, (cu încăperi separate pentru spălat și pentru călcatorie), locuințele personalului (6 camere în aripa "utilitară"), 2 băi, cele două toalete de la capetele coridorului (cea din aripa locuințelor personalului

fără chiuvete), cele două curți acoperite cu sticlă și cele două balcoane. Apar din nou terasele (una pe toată lungimea aripii de onoare și cealaltă deasupra intrării în hotel.)

În total, hotelul are 86 de camere pentru oaspeți, 6 băi, 8 toalete, 2 spălătorii, 3 bucătării, 6 camere pentru personal, 6 camere de locuit pentru personal și locuința administratorului.

Complexul funcționează ca un tot unitar în diversitatea sa, funcțional și confortabil, având în interior tot ceea ce îi trebuie pentru o viață proprie. Singurele sale necesități din exterior sunt turiștii și proviziile. Amplasarea serviciilor este făcută în așa fel încât între ele să existe o legătură organică și comodă, dar, în același timp, fiecare să poată funcționa separat, fără să le incomodeze pe celelalte. *Nu trebuie să întrebi una și alta, toate sunt la îndemână, acolo unde o spune instinctul fiecăruia, nimic nu este ascuns.*³² Există o ierarhie a funcțiilor și fiecare nivel are aparatul său. Pivnița este rezervată proviziilor și instalațiilor, parterul (cafenea, restaurant, hol de intrare în hotel) este zona de "spațiu public", cu mare aflux de persoane, atât din interior, cât și din exterior, iar etajele sunt rezervate zonei private (camerele de hotel și serviciile aferente). Amplasarea camerelor de hotel este, în general, înspre exteriorul clădirii, evitându-se curtea interioară, pentru a oferi oaspeților o priveliște agreabilă înspre stradă și înspre Tâmpa și pentru a evita gălăgia și mirosurile care ar putea veni din curtea interioară, spre care sunt amplasate bucătăriile, toaletele și spălătoriile. La toate etajele există băi și toalete amplasate comod și discret³³. Serviciile de gospodărie (bucătării, spălătorii, camere pentru personal) sunt grupate oarecum în spate (pe toată înălțimea clădirii), la capătul aripii dinspre Tâmpa, care se constituie într-o zonă utilitară oarecum separată, cu acces direct în curtea interioară. Astfel, activitățile care se desfășoară aici nu incomodează oaspeții.

Funcționalitatea ansamblului este dublă: complex cu circuit închis și, în același timp, în permanent schimb cu exteriorul. El asigură în interiorul său primele necesități ale oaspeților (hotel – restaurant – cafenea - grădină), fără a-i sili să iasă în oraș și oferă cetățenilor orașului cafeneaua și restaurantul, cu terasele și grădina, (foarte la modă în epocă), fără ca, prin aceasta, să își deranjeze oaspeții.

Clădirea nu este închisă în sine, ci, conform principiilor moderne ale epocii, într-o permanentă comunicare cu exteriorul realizată prin spațiile intermediare (porticuri deschise, terase, balcoane, curți acoperite cu sticlă, ferestre multe și mari, plafoane vitrate).

Modernitatea clădirii rezultă din concepția ei în conformitate cu cele două principii esențiale care prevalează în arhitectura 1900 și care vor pune bazele arhitecturii moderne: **principiul utilității și principiul funcției organice**, după care funcția clădirii determină atât configurația planului, cât și conformația fațadei³⁴.

Văzut din **exterior**, (il. 21, 22, 23) ansamblul se prezintă ca un volum unitar constituit dintr-un joc de moduli dictat atât de funcționalitatea clădirii, cât și de necesități de percepție și estetice. El se conformează astfel principiului sintezei dintre structură și formă, promovat de arhitectul Joseph Maria Olbrich și de școala de la Darmstadt, conform căruia volumele sunt organizate în așa fel încât, deși ansamblul este unitar, masele sunt astfel articulate încât nu se reduc prin intersecții, ci își păstrează firesc întreaga capacitate spațială și putere expresivă. Elementele structurale par interșanjabile, conferind edificiului mobilitate. Arhitecții brașoveni urmăresc conștient aceste deziderate. În programul prezentat în revista *Die Karpathen*, Albert Schuller precizează că *fiecare dintre cele trei grupe de încăperi* (cafenea, restaurant, hotel) *condiționează pentru sine poziția și dispoziția destinației*³⁵. Totodată, el se arată preocupat de contribuția jocului volumelor la imaginea ansamblului, menționând că *darea înapoi a masei clădirii în părți constituie o particularitate care contribuie la structura arhitectonică avantajoasă a puternicei mase principale a clădirii*.

El este atent, de asemeni, la valorificarea aspectului exterior al clădirii, prin forma avantajoasă a colțului, și de posibilitatea de a percepe ansamblul *într-o cuprindere scurtă cu privirea*. Jocul de moduli care se echilibrează reciproc dă ritm și unitate în diversitate. Acestea se continuă în asimetria **fațadelor**, care diferă de la un modul la altul, atât din punct de vedere structural, cât și formal, dând personalitate fiecăruia și, prin dialog, întregului. Totul este dictat de funcționalitatea clădirii. Arhitectura de la începutul secolului elimină concepția simetriei fațadelor, care ridică obstacole dezvoltării normale a interiorului, lăsând clădirea să se dezvolte liber, conform nevoilor și funcționării organismului pe care îl servea, în condiții sănătoase. În acest context, fațada rezultă din plan, lăsând clădirea să se dezvolte funcțional, conform destinației sale.³⁶

Diversitatea fațadelor hotelului Krone face ca el să ofere, în funcție de punctul din care este privit, aspecte diferite, care îi conferă varietate vizuală și estetică. Perceperea ansamblului se face fie dintr-un punct fix (dinspre colț), fie printr-o sinteză de observații care se fac în mișcare, de-a lungul său, de pe Purzengasse înspre Schustergasse sau invers. Fațadele, nefiind identice, sporesc varietatea vizuală. Unitatea în diversitate este interioară, iar ritmul fațadei se integrează ritmului fundamental al clădirii, generând armonie dinamică. Rotunjimea colțului clădirii, prin care se face racordul fațadelor, este, alături de decorația exterioară și de orizontalele registrelor ferestrelor, elementul de legătură atât din punctul de vedere al percepției, cât și din punct de vedere estetic.

Proiectele fațadelor (il.11, 13, 15) ilustrează intenția unității în diversitate. Fiecare dintre ele este tratată, din punct de vedere structural și formal, ca unitate independentă, cu personalitate distinctă și, în același timp, printr-un inteligent dialog cu celelalte, ca parte a întregului.

Fațada dinspre Purzengasse (il. 11, 12) este fațada corpului cafenelei, care

cuprinde la etaj apartamentele de lux ale hotelului. Ea se constituie într-un fel de aripă de onoare orientată înspre strada cea mai circulată din oraș, cu destinație pietonală. Caracterul său special, de reprezentare, este marcat atât de asimetria cea mai pronunțată în plan, elevație și acoperiș, cât și de monumentalitatea aripii "de lux", care se prezintă ca avâncorp. Totuși, în ciuda jocului în spațiu al înălțimii diferite și al volumelor, ea își menține unitatea compozițională dominată de orizontale.

Structura compozițională a fațadei dinspre Schustergasse (il. 13, 14) este total diferită de a celei dinspre Purzengasse. Simetrică, ea prezintă două elemente care îi conferă dinamism pe verticală: două atice dispuse simetric față de axa centrală. Pe aceasta sunt amplasate elementele arhitectonice care conferă dinamică spațială suprafeței plane a peretelui, rupându-i monotonia și făcând legătura dintre interior și exterior. Acestea sunt porticul deschis de la nivelul parterului, care protejează intrarea în hotel, loggia de la nivelul etajului doi și terasa de la nivelul etajului trei.

Ca și în cazul fațadei dinspre Purzengasse, elementele de dinamism prezente în plan și în elevație nu distrug unitatea compozițională a fațadei, ci se subordonează structurii ei dominată de liniile orizontale, pe care noua arhitectură a începutului de secol a decis să le pună în relief pentru a sublinia continuitatea formei. Sublinate de registrele etajelor, care conferă unitate, acestea, egale și continue, se constituie într-un element de legătură între cele două fațade. Un alt element de legătură este colțul rotunjit, care realizează racordul dintre cele două laturi ale clădirii, element preferat de arhitectura 1900 colțului clasic, în unghi, generator de conflict și ruptură. Această soluție a fost aleasă de arhitecții brașoveni pentru a ușura percepția ansamblului, din rațiuni estetice și, nu în ultimul rând, din rațiuni practice deoarece *forma cu colț rotunjit a parterului orientează spre fața hotelului din Schustergasse pe oaspeții hotelului aduși cu trăsura de la gară conform regulilor și aici face posibilă protejarea lor prin porticul scos în relief al intrării [...] ³⁷.*

Structura fațadelor oglindește, în mod evident, interiorul. Parterul înalt, specific arhitecturii 1900, trădează spațiul public al clădirii (cafeneaua, restaurantul, holul hotelului), registrele etajelor, egale, desemnează zona privată, iar decroșul aripii de onoare marchează caracterul său special.

Luate în ansamblu, fațadele dinspre stradă ale clădirii respectă o structură ordonată, rectangulară, care trădează influențele arhitecturii germane și austriece a începutului de secol.

Nu este lipsit de interes să observăm cum sunt rezolvate și fațadele nevăzute ale clădirii - cele dinspre curtea interioară (il. 15, 16, 17, 18) și cea dinspre grădină (il. 19, 20). Respectând principiul conform căruia clădirea este un tot unitar, ele oglindesc, la rândul lor, structura interioară - vezi, în mod special, fațada dinspre curte a corpului holului hotelului, care face vizibil traseul scării din holul hotelului.

În același timp, nu este neglijat aspectul estetic, deoarece ele sunt vizibile din camerele orientate înspre curtea interioară și din grădina restaurantului.

Trebuie observat și un alt aspect al fațadelor: relația dintre plin și gol. În special la fațadele dinspre Purzengasse și Schustergasse se remarcă numărul mare de ferestre, de dimensiuni apreciabile la nivelul parterului, care reduc peretele la minim, făcând clădirea să semene aproape cu o seră, lăsând lumina naturală să pătrundă din belșug - vezi interiorul cafenelei, care avea ferestre atât pe latura dinspre stradă, cât și pe latura dinspre curtea interioară - astăzi obturate (il. 32).

Preferința arhitecturii 1900 pentru spațiile mari și luminoase nu s-ar fi putut concretiza fără ajutorul **noilor materiale de construcție** folosite acum pe scară din ce în ce mai largă: fierul (oțelul), betonul armat și sticla, care au generat forme și structuri noi. Betonul armat a cucerit arhitectura modernă permițând construcția monolită și proiectarea unor noi elemente de construcție: terase și elemente în consolă (bow-windows), care au determinat o mai mare plasticitate a maselor. El a redus, de asemenea, rolul portant al peretelui, care își pierde astfel și însemnătatea expresivă în favoarea deschiderilor numeroase și mari, contribuind, din punct de vedere estetic, la conformația dinamică a operei. Folosirea betonului armat³⁸ le-a permis arhitecților brașoveni realizarea de spații ample tăvănite și ferestre multe și mari, care permit utilizarea la maxim a luminii naturale, făcând ca interiorul clădirii să fie deosebit de luminos, chiar și în spațiile lipsite de lumină naturală directă (vezi holurile hotelului). La aceasta contribuie și plafoanele vitrate (utilizate mult în epocă în toată Europa) ale sălii de biliard (il. 41), camerei pentru bagaje (il. 46) și, foarte probabil, ale sălii de expoziții (astăzi transformată).

O mențiune specială trebuie făcută în legătură cu valorificarea estetică și funcțională a casei scării principale a hotelului, (il. 48 a,b,c,d) al cărei perete exterior este străpuns de ferestre mari, care îi urmăresc traseul, făcându-l vizibil din exterior.³⁹ În arhitectura 1900 casa scării nu mai este un spațiu închis, care trebuie iluminat artificial, ci un spațiu deschis atât spre interior, cât și spre exterior, zonă de comunicare între ele. Înainte zona cea mai întunecoasă a casei, lipsită de surse de lumină directă, ea este acum momentul de spectacol, care face să triumfe transparența și lumina în chiar mijlocul clădirii. Valorificarea acestui spațiu încă din deceniul 9 al secolului al XIX-lea de către Victor Horta și Henry Van de Velde⁴⁰, se va extinde la începutul secolului XX datorită avantajelor funcționale și estetice pe care la oferă și, nu în ultimul rând, celor economice (economisirea curentului electric, imperios necesar pe tot parcursul zilei, în cazul în care peretele scării nu ar fi străpuns de ferestre). Zonă de legătură între etaje, sursă de lumină în mijlocul clădirii, casa scării se constituie în coloana vertebrală a ansamblului. Prin intermediul ei, fluiditatea spațială nu se limitează la sensul orizontal, ci se elansează pe toată înălțimea clădirii. Este de la sine

înțeles că dimensiunile ample și spirala largă a scării, care pare suspendată, nu ar fi fost posibile fără utilizarea betonului armat. Structura care o susține, atunci când aparența ei nu poate fi evitată, este mascată de lambriuri sau stâlpi de lemn cu secțiune pătrată, primind valențe estetice.

În ceea ce privește **programul estetic**, *Hotel Krone* ilustrează concepția 1900 a arhitecturii ca operă de artă totală, în care părțile conlucrează la unitatea formală a ansamblului pentru obținerea efectului estetic total. Pornind de la raporturile maselor, trecând prin decorația exterioară și interioară și terminând cu desenele grilelor de aerisire, ale chiuvetelor sau ale gardului grădinii și, nu în ultimul rând, cu mobilierul, lămpile și celelalte obiecte din interior, arhitecții brașoveni se supun conștient și programat acestui deziderat.

În articolul său din anul 1909, Albert Schuller prezenta un program estetic bazat pe raportul maselor: *aspectul exterior al clădirii renunță la tradiția arhitectonică locală, la aroganța formelor unice convenționale și caută, prin raporturile bune ale maselor și prin formele sănătoase, de bun simț, ale acoperișurilor, să ajungă la un efect total plăcut, estetic*^{A1}. Nedecarată în scris, dar evidentă în proiecte și în realizare, este continuarea acestui program.

Decorația exterioară discretă, folosită cu economie, se subordonează volumului ansamblului și structurii compoziționale a fiecărei fațade apelând, prin sobrietate și geometrism, stilul german. Sinteza ornamentului cu forma, principiu stilistic de bază al Artei 1900, rezultă din interesul acordat suprafețelor și din relația limbajului liniar cu acestea. Folosind calitatea constructivă și ornamentală a liniei, ridicată de Jugendstil la rang de principiu stilistic superior, arhitecții apelează la structuri rectangulare discret decorate sau chiar lipsite de ornament și la un limbaj liniar care își găsește rapel în caroiul tâmplăriei ferestrelor. În dialog cu acesta sunt curbele arcurilor deschiderilor de la parter și ale loggiilor, care își găsesc corespondent în micile volute care bordează cele două atice ale fațadei dinspre Schustergasse și în micile ferestre circulare. Referitor la acestea, se poate observa, comparând desenele fațadelor cu imaginile clădirii, că forma lor circulară din proiect (il. 13) a fost păstrată ca atare numai la fațadele dinspre curtea interioară (il. 15, 16) și grădină (il. 18), în timp ce pe fațada dinspre Schustergasse ele au devenit octogonale (il. 14). Relația dintre forma lor circulară din proiect și caroiul tâmplăriei, relație dintre cerc și pătrat evidentă și la deschiderile de la parter, s-a sintetizat în final în octogon, formă cvasicirculară îndrăgită în decorația müncheneză a începutului de secol XX, rezultată din încrucișarea a două pătrate, care apare și ca motiv decorativ în timpanul ușii de intrare în hotel și la baza aticelor (il. 14). Predilecția pentru pătrat, care apare ca motiv decorativ atât în proiecte, cât și în concretizarea acestora, trădează influența arhitectului Josepr Maria Olbrich, promotor al arhitecturii 1900 în Germania.

O mențiune specială trebuie făcută în legătură cu fațada dinspre

Purzengasse, pe a cărei aripă de onoare elementele de modernitate se îmbină cu cele tradiționale în încercarea de a împăca dorința comanditarului de a-și etala modernitatea cu neputința de a renunța total la formele familiare și dragi. Caracterul său special este marcat, așa cum am menționat, prin decroș, accentuarea verticalității și lipsa cezurii dintre etajele 1 și 2. Decorul dintre ferestre, constituit din simulacre decorative de caneluri, cuprinde, ca și bow-windowurile, cele două etaje într-o schemă ornamentală care anihilează demarcația dintre ele, subordonându-se ansamblului fațadei și elansând-o. Aceste elemente de modernitate, care trădează, și ele, influența lui Joseph Maria Olbrich, apar alături de elemente decorative vetuste. Balustrada etajului 3 apare în proiectul fațadei (il. 11) decorată cu baluștri și surmontată de urne în ronde-bosse, elemente decorative frecvente în arhitectura eclectică brașoveană a secolului al XIX-lea. În imaginea clădirii din anul 1911 (il. 21) aceste urne lipsesc - fie nu au fost gata, fie s-a renunțat la ele. Din imaginile mai târzii ale clădirii (il. 22, 23), se poate trage concluzia că hotelul nu a fost niciodată decorat cu ele. Tot în decorația acestei fațade trebuie să menționăm micile medalioane în relief dintre ferestrele etajului 1 și cele ale etajului 2, oarbe sau decorate cu coșuri cu flori (il. 23). Intruziunea figurativului într-un ansamblu abstract, geometric, trădează, mai mult decât o concesie făcută gustului public, un punct de sprijin oferit capacității de percepție a acestuia pentru acceptarea noului.

Trebuie remarcată, încă o dată, grija arhitecților față de aspectul tuturor fațadelor clădirii, chiar și al celor nevăzute, dinspre curtea interioară și dinspre grădină (il. 15, 16, 18, 19). Clădirea este concepută și din punct de vedere decorativ ca un tot unitar care, expus privirii din toate părțile, oferă o imagine armonioasă. Decorul în relief este extrem de simplu, limitându-se la mici panouri rectangulare. Motivul decorativ dominant este și aici pătratul care, preluat și multiplicat în decorația ușilor și de tâmplăria ferestrelor și a timpanelor, accentuează ideea de ordine. Supuși estetismului 1900, arhitecții includ în proiectul fațadei dinspre grădină și zonele care trebuie să fie decorate cu iederă, care se va întinde pe spaliere al căror modul este tot pătratul (il. 19).

În ceea ce privește **concepția estetică a interiorului**, trebuie remarcată, în primul rând, atmosfera. Gradarea spațiilor și a luminii (il. 32, 33, 37, 43, 48a,b,c,d) determină efecte scenografice, iluzia unui spațiu mai amplu decât este în realitate, cu perspective uneori renașcentiste (il. 37, 42), în același timp închis și deschis, luminos și intim, confortabil și plăcut.

Principiile generale ale decorației interioare sunt aceleași ca și în cazul decorației exterioare: simplă și discretă, ea se subordonează arhitecturii. Din imaginile interioarelor, care datează din anul 1911 (il. 29, 31, 32), rezultă că principiul unității în diversitate este aplicat și aici, fiecare încăpere fiind decorată altfel, conform destinației sale, dar în dialog stilistic cu celelalte, realizându-se astfel unitatea stilistică a ansamblului. Decorația pereților și a

plafoanelor restaurantului are ca motiv de bază cercul, ordonat în spirale pe pereți și în cercuri concentrice și arcuri de cerc pe tavan. Motivele nu sunt alese întâmplător, ținând seama că aici se consuma mult vin. Decorația pereților și plafoanelor cafenelei și holului este sobră, geometrică, având ca motiv de bază pătratul sau dreptunghiul. Motivele decorative sunt fie ordonate în benzi care subliniază arhitectura (il. 29, 32), fie pe suprafețe mari, cu aparență de tapet (il. 31). Preferința 1900 pentru îmbrăcarea părții inferioare a pereților cu lambriuri se poate observa atât în restaurant, cât și în cafenea (il. 31, 32). Tavanele, al căror decor în stuc, reliefat odinioară cu platbandă de alamă⁴², se păstrează (il. 47a,b,c), respectă și ele același principiu al varietății, care dă personalitate fiecărei încăperi.

Grija pentru integrarea estetică a elementelor de confort apare pregnant în cazul gurilor de căldură/ventilație care, amplasate la nivelul superior al pereților sau în tavan, se constituie în componente decorative ale arhitecturii, parte integrantă a decorației ansamblului (il. 40, 43, 44, 45, 47). Mascate, în general, de panouri ajurate din alamă, după model münchenez, decorate cu motive geometrice combinate, uneori, cu motive figurative (soarele, coșul cu flori) (il. 49a,b,c), ele ritmează suprafețele, conferindu-le elementul de dinamism. Soluția decorativă a panoului ajurat din alamă este reluată la balustrada bow-windowului din cafenea (il. 50) decorat cu motive zoomorfe încadrate în pătrate. Asocierea motivelor geometrice cu cele figurative este un rapel în interior al celei din decorația fațadei dinspre Purzengasse. Ca și în exterior, ele sunt discrete, aproape de neobservat la o privire fugară.

Feroneria (il. 51, 52), în a cărei decorație alternează pătratul, romb, octogonul și spirala, răspunde și ea, în interior, structurii ordonate și sintezei dintre cerc și pătrat din decorația fațadelor.

Urmărind principiul 1900 al unității dintre arhitectură, decorație interioară și mobilier, arhitecții s-au preocupat de **amenajarea interioară completă**, mobilând spațiile diferențiat, cu mobilier modern, adecvat fiecăruia și, în același timp, în concordanță stilistică cu întregul. Astfel, în holul hotelului (il. 29, 53), sunt amplasate banchete tapițate și o garnitură de hol compusă dintr-o masă și trei fotolii din nuielă împletite. Modelul a două dintre aceste fotolii prezintă analogii mai mult decât evidente cu modelul conceput de Hans Vollmer în anii 1902-1903⁴³, ceea ce ne îndreptățește să credem că ele nu au fost produse în atelierele sau fabricile de mobilă din Brașov, ci au fost importate. Aceste piese nu se mai păstrează. Singura piesă originală păstrată din mobilierul holului este marea oglindă de la intrarea pe scara principală (il. 63). Dimensiunile și amplasarea ei în acest loc o desemnează ca având, dincolo de rolul pur practic, un rol mai subtil. Instrument al spectacolului, maestru al iluziei, oglinda permite jocuri optice. Rolul ei aici este acela de a amplifica spațiul holului, care nu este prea mare, dublându-l. Arhitecții brașoveni folosesc această magie spectaculară

pentru a manipula percepția spațiului. Restaurantul și cafeneaua au fost mobilate și ele, așa cum se poate observa în imaginile din epocă (il. 29, 31, 32), în stil modern, cu piese adecvate funcției: mese și scaune special concepute la începutul secolului XX pentru acest tip de încăperi, mobilier de serie simplu și nepretențios, purtând caracteristicile stilistice ale Artei 1900 germane și austriece. Mesele din restaurant (il. 54, 31) au picioarele în balustru, iar cele din cafenea (il. 55, 32), a căror funcționalitate exclude fața de masă, aveau blatul din marmură roșie. Scaunele sunt din lemn curbat, de tip Thonet.

Spațiile publice de la parter erau iluminate, așa cum rezultă din fotografii (il. 29, 31, 32), cu candelabre suspendate, tributare și ele, din punct de vedere formal, modelelor müncheneze (clădirea dispunea de curent electric)⁴⁴. Forma și dispunerea acestora diferă de la o încăpere la alta, în funcție de necesități. În hol, ele sunt simple, cu un singur bec, (il. 58), iar în cafenea și restaurant sunt cu mai multe brațe (il. 57, 59). Designul lor modern, specific epocii, îmbină linia curbă a brațelor metalice cu volumetria geometrică a lămpilor a căror deschidere în jos, permite difuzarea luminii cu eficiență maximă.

În hol și restaurant se pot observa false șeminee, (il. 54) a căror deschidere este camuflată de panouri decorative metalice. Aceasta este soluția müncheneză de a masca marile guri de căldură de la nivelul inferior al pereților. Atât aceste panouri, cât și cuierile și grilele decorative ajurate ale gurilor de căldură/ventilație de la nivelul superior al pereților, au fost executate la Viena.⁴⁵

Arhitecții au folosit, atât în decorația exterioară, cât și în cea interioară, materiale diverse (stuc, alamă, lemn, sticlă), în concordanță cu locul, obiectul, forma sau suprafața care se constituia ca decor. Acest principiu modern al valorificării estetice, adecvării și dialogului materialelor își are rădăcinile în secolul al XIX-lea, în scrierile lui Gottfried Semper și ale lui Viollet-le-Duc. În articolul *Das Hotel Krone*, publicat în anul 1911 în revista *Die Karpathen*, autorul („F”) se dovedește cunoscător al scrierilor lui Gottfried Semper⁴⁶ atunci când apreciază clădirea noului hotel: *Și în decorație guvernează acest principiu al înțelegerii de la sine, dinainte, obiectiv și onest [...] ce este lemnul și ce aspect are, ce este podoaba și decorația, nu după necesitățile obiective ale fiecăruia, ci numai după un calapod [...] cu înțelegerea potrivită și numai cu cunoașterea pozitivă dată de școală. Trebuie decor curat*⁴⁷.

Dintre obiectele utile care se mai pot observa în interiorul hotelului, remarcăm un barometru și un termometru amplasate în holul hotelului (il. 29) și ceasurile de perete existente atât în hol, cât și în cafenea și restaurant (il. 29, 31, 32). Nu întâmplător, forma acestora este octogonală, cum pare să fie și cea a suporturilor metalice ale candelabrelor din cafenea și restaurant (il. 57, 59), rapel la forma micilor ferestre ale fațadei dinspre Schustergasse.

Dacă, în ceea ce privește concepția structurală, arhitecții se raportează la modelul Joseph Maria Olbrich (clădire compactă, geometrism, decorație

exterioară discretă, care subliniază structura) și la influența pe care o are asupra Jugendstilului viziunea belgiană a spațiului și a luminii, în ceea ce privește decorația interioară, ei sunt tributari concepției müncheneze de la începutul primului deceniu al secolului XX: crearea veritabilului interior german în stil 1900. Tavanele albe casetate sau cu stucatură delicată, decorația discretă a pereților, lambriurile, feroneria, utilizarea gurilor de căldură/ventilație la nivelul superior al pereților și în tavan, mascarea acestora cu panouri decorative ajurate din alamă, măștile falselor șeminee, balustradele decorative din alamă, candelabrele, preferința pentru octogon, toate poartă amprenta mediului în care s-a format arhitectul Albert Schuller: Münchenul anilor 1900-1905.

Urmărind să aibă tot **confortul** modern, hotelul se integrează începutului de secol XX, care se folosește de cuceririle mecanicii (iluminatul electric, încălzirea centrală, aerția), care *au făcut din arhitectură mai mult decât o chestiune de abilitate, una de raționalism științific*⁴⁸. Arhitecții prevăd în proiect *amenajarea interioară completă, încălzirea centrală și instalația electrică* estimate la 850 000 de coroane⁴⁹. Prezentarea hotelului din anul 1912 menționează că acesta *folosește toate cuceririle înzestrării moderne*⁵⁰.

Instalația de încălzire centrală difuzează căldura în toată clădirea, prin gurile de căldură de la nivelul superior al pereților și din tavan. Vara, aceeași instalație prelua aerul cald de afară și îl trecea printr-o pânză de apă, transmitându-l apoi în clădire, prin aceleași guri, răcoros și umed. Ea filtra, de asemenea, aerul din interior, evacuând gazele, fumul și praful. Această instalație era, de fapt, o instalație de aer condiționat.

Hotelul se autoalimentează cu apă dintr-un bazin propriu, aflat în pivniță, dispunând astfel de apă curentă rece și caldă⁵¹. Pompa de apă, fabricată la Berlin (il. 62), există și funcționează și astăzi, îndeplinindu-și, în continuare, rolul pentru care a fost adusă. În anul 1911, Hotelul cere ca, în locul motorului Diesel pentru încălzit apa, să se instaleze conducte de apă caldă⁵².

Instalația de curent electric permite atât funcționarea dotărilor tehnice ale clădirii, cât și iluminatul ei optim și confortabil.

Deși are numai trei etaje, clădirea este dotată cu lifturi atât pentru mărfuri (din pivniță înspre nivelurile superioare – il. 61), cât și pentru persoane, care asigură confortul activităților curente și al oaspeților hotelului. Serviciile liftului pentru persoane, care pleacă din holul hotelului, sunt asigurate de un lift-boy, care trebuie să întrunească anumite calități⁵³ și care, în anul 1911 era un negru îmbrăcat în livrea roșie⁵⁴.

Hotelul are, de asemeni, telefon.

Nu în ultimul rând, el este dotat cu aparatură modernă la bucătării (sobe de gătit moderne) și la spălătorii (mașini de spălat și mari mașini de călcat cu calandru).

Tot ca un element tehnic de confort pot fi amintite și ușile pivotante prin care

se intra în cafenea și în restaurant. Acestea, pe lângă faptul că nu trebuiau închise/deschise cu mâna, asigurau menținerea temperaturii în interior și, în același timp, o ventilație rezonabilă. Ele au existat până în deceniul 9 al secolului XX.

Arhitecții nu au pierdut din vedere nici **amenajarea spațiului din jurul hotelului**. Societatea pe acțiuni, proprietara hotelului, cere în anul 1909 Magistratului Orașului următoarele: *nemijlocit, în Purzengasse, în fața noului hotel și, pe lângă acesta, în sus și în jos de hotel, pe o lungime de cel puțin douăzeci de metri și, de aici mai departe în Schustergasse, pe toată lungimea hotelului, se va întrebuița ca pavaj asfaltu⁶⁵. Aici va fi amenajată terasa cafenelei.*

În spatele clădirii, pe latura dinspre Tâmpa, s-au prevăzut în proiectul de concurs o grădină și: un teren de tenis (il. 4) al căror scop era acela de a oferi oaspeților un mic spațiu de agrement. Dacă terenul de tenis nu s-a mai amenajat, grădinii i s-a acordat o atenție specială. Orientată spre *frumoasa praveștițe spre Tâmpa*, concepută ca grădină-restaurant, ea este în relație organică cu restaurantul prin terasa acestuia (il. 66). Aerisită, cu acces direct și la stradă (Schustergasse), ea *a făcut posibilă, cu siguranță, o configurație atractivă a exploatării de vară a restaurantulu⁶⁶*. În anul 1910, proprietarii hotelului cer Magistratului Orașului aprobarea pentru amenajarea mai multor chioșcuri cu verdeață, un pavilion de muzică și împrejmuirea cu gard⁶⁷. Planurile acestei împrejurări și desenele gardului și ale porții (il. 65) au fost realizate tot de Albert Schuller și Oskar Goldschmidt. Ei au conceput, pe latura dinspre Schustergasse, un gard cu soclu și stâlpi de zidărie. Între stâlpi, fixat pe șină de fier, parmaclăcul de lemn are, ca și poarta, un aspect rustic, cu o structură decorativă geometrică. Colțul dintre Schustergasse și Spitalsgasse este marcat printr-un mic chioșc cu verdeață cu plan octogonal și acoperiș ascuțit, în opt ape.

Amenajările continuă. În anul 1910, hotelul cere Magistratului Orașului aprobarea pentru ridicarea unei noi clădiri în spatele hotelului⁶⁸, care să adăpostească un garaj și camere pentru personalul numeros. Planul din anul 1910 al acestei construcții (il. 67), executat de Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, prevede o clădire în formă de „L”, cu un etaj, care adăpostește la parter garaje și ateliere mecanice, iar la etaj camere de locuit pentru personal. Trebuie menționat faptul că garajul auto a apărut ca un program arhitectural absolut nou la răscrucea secolelor XIX și XX. Deoarece necesitățile serviciilor hotelului sunt mari, noul plan al acestei clădiri, executat în anul 1911 de aceiași arhitecți (il. 68), prevede o clădire cu două etaje, cu următoarea configurație: la parter sunt garajele și atelierele mecanice, la etajul unu o mare spălătorie și o uscătorie, iar la etajul doi sunt camerele pentru personal.

Capacitatea hotelului devine în curând neîndeșulătoare, astfel că în anul 1926 se construiește aripa nouă, pe Schustergasse, în continuarea celei vechi, după planurile acelorași arhitecți (il. 24, 25, 26, 27, 28). Numărul camerelor se

va ridica acum la 200. Proiectul fațadei acestei aripi (il. 24) arată că arhitecții au integrat-o din punct de vedere stilistic fațadei dinspre Schustergasse a vechiului hotel.

În aripa veche se aduc acum anumite modificări: în restaurant apar mai multe separeuri, iar sala de biliard este transformată într-o luxoasă sală pentru nunți⁵⁹. Hotelului i se vor mai aduce și unele îmbunătățiri tehnice pentru sporirea confortului: dotarea apartamentelor cu băi, apă curentă caldă și rece în fiecare cameră, serviciile dirijate printr-un semnal luminos silențios, centrală telefonică cu legătură directă în camere, instalație de trezire electrică și altele⁶⁰.

Odată terminat, hotelul devine un punct de atracție, bucurându-se atât de aprecierea străinilor, cât și a localnicilor.

În anul 1911, revista *Die Karpathen* prezintă noul hotel: *Acum s-a făcut, în sfârșit, și la Brașov o clădire modernă, care poate fi numită cu mândrie vest-europeană: Hotelul Krone, construit de arhitecții Schuller și Goldschmidt [...] Este cel mai mare, mai frumos și cel mai confortabil hotel din Transilvania. Are o sută de camere și reprezintă o valoare de 1 000 000 de coroane, este în cel mai bun stil arhitectonic neogerman și din cel mai nobil material și folosește toate cuceririle tehnicii constructive moderne și ale înzestrării moderne [...] operă a civilizației moderne [...] monument al culturii moderne [...]. Și pentru că acest monument este săsesc, dă bucuriei noastre motiv de mândrie*⁶¹.

În anul 1936, la jubileul de argint al hotelului, ziarul *Kronstädter Zeitung* publică un articol elogios⁶², menționând că acesta este construit într-un stil frumos, corespunzător scopului și servește ca model. Bunul său renume a trecut dincolo de granițele României Mari pentru că oferă o ședere plăcută și comodă și confort vest european, care asigură cele mai răsfățate pretenții ale oaspeților, fiind dotat cu toate progresele moderne în privința confortului în domeniul hotelier. Restaurantul este de prima clasă, iar cafeneaua, aranjată cu gust, are o frumoasă pardoseală pentru dans. De aceea, ea este, în fiecare seară, punctul de întâlnire al societății bune din Brașov, căreia îi oferă orchestră de salon, renumitele vinuri de Transilvania ale hotelului și alte specialități.

Păstrându-și (prin ce noroc?) vechea înfățișare (il. 21a,b,c), ansamblul funcționează și astăzi ca hotel și restaurant, cu mențiunea că restaurantul a luat locul vechii cafenele, iar spațiile fostului restaurant, cu luxoasa sufragerie, au plătit tributul anilor 90 ai secolului XX, devenind săli de jocuri de noroc.

Acest complex, odinioară prilej de mândrie pentru brașoveni, rămâne imaginea unei epoci care prețuia omul și frumusețea vieții. Arta 1900 și-a asumat rolul de a face sinteza dintre viață și artă, îmbinând principiul utilității cu principiul estetic, pentru a crea opera de artă totală, care să răspundă tuturor necesităților. La Brașov, Hotel „Krone” a împlinit aceste deziderate, integrându-se mișcării artistice și ideologice care a cuprins întreaga Europă a începutului de secol XX.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

1. Vedere a Brașovului în anul 1908.
2. Proiectul de amplasare a hotelului la Promenadă, 1908. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt (D.J.A.N.Bv.).
3. Proiectul de amplasare a hotelului, pe locul berăriei (hașurat), 1908. Arhitecți. Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, (D.J.A.N.Bv.).
4. Proiectul de concurs al arhitecților Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1908. (Die Karpathen, III Jahrg., Erstes Oktoberheft 1909, Heft 1).
5. Planul fundamentului și al pivniței: Weinkeller = pivniță de vin; Bierkeller = pivniță de bere; Kohlen = pivniță de cărbuni; Fleischkuhlkam. = camera rece pentru carne; Holz = pivniță pentru lemne; Central Heizung = încălzire centrală; arhitecți. Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).
6. Planul demisolului: Wirtenswohnung = locuința arendașului hotelului; Zimmer = cameră; Personalzimmer = cameră pentru personal; Terrasse = terasă; Spielzimmer = sală pentru jocuri; arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt (D.J.A.N.Bv.).
7. Planul parterului: Durchfahrt = pasaj pentru autovehicule; Speisekamer = câmară; Abwasch und Worbereitungs. = cameră pentru spălarea și pregătirea alimentelor; Schwemme = bazin; Kochkuche = bucătărie; Speisesaal = sala restaurantului; Speisezimmer = sufrageria; Ausstellungszimmer = sală de expoziții; Scheribz. = cameră de corespondență; Empfangshalle = holul hotelului; Kofferraum = cameră pentru bagaje; Offene Vorhalle = portic deschis; Buro = birou; Herr/Dam = Toalete domni/doamne; Cafeterreasse = terasa cafenelei; Billard-Saal = sala de biliard; Durchgang = pasaj pietonal. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).
8. Planul etajului 1: Lichthof = curte acoperită cu sticlă; Zimmer = cameră; Kuche = bucătărie; Kellner = camera chelnerilor; Hausknechte = camera cameristelor; Wasche = spălătorie; Stuben-Frauen = baia pentru femei; Bad = baie; Terrasse = terasă. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).
9. Planul etajului 2: 1,2.. = camere de hotel; Lichthof = curte acoperită cu sticlă; Damen/Herren = toaletă femei/bărbați; Zimmer = cameră; Kuche = bucătărie; Hausknecht = camera cameristelor; Stuben-Frauen = baia pentru femei; Bad = baie. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).
10. Planul etajului 3: Bad = baie; Maner/Frauen = toaletă bărbați/femei; Lichthof = curte acoperită cu sticlă; Wohnzimmer der Hotelbediensteten = locuința arendașului hotelului; Damen/Herren toaletă femei/bărbați; Hausknecht = camera cameristelor; Wascherei = spălătorie; Stuben-Frauen = baia pentru

femei; Bad = baie; Terrasse = terasă; Betten-Lager = cameră cu paturi în comun. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

11. Proiectul fațadei dinspre Purzengase (Republicii). Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

12. Aspectul actual al fațadei dinspre Purzengase.

13. Proiectul fațadei dinspre Schustergase (Politehnicii). Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

14. Aspecte ale actualei fațade dinspre Schustergase.

15. Proiectul fațadei restaurantului, dinspre curtea interioară. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

16. Proiectul fațadei holului hotelului, dinspre curtea interioară. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

17. Aspectul actual al fațadei holului hotelului, văzută dinspre curtea interioară.

18. Proiectul fațadei aripii cafenelei, dinspre curtea interioară. Arhitecți Albwert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

19. Proiectul fațadei dinspre grădină. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

20. Aspectul actual al fațadei dinspre grădină.

21. Aspectul exterior al hotelului, văzut dinspre colțul cafenelei, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., Erstes Maiheft 1911, Heft 15.

22. Hotelul, văzut dinspre colțul cafenelei, în anul 1918.

23. Hotelul, văzut dinspre colțul cafenelei, în anul 2001.

24. Proiectul fațadei dinspre Schustergasse, cu aripa nouă. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1926 (D.J.A.N.Bv.).

25. Hotelul, cu aripa nouă dinspre Schustergase, adăugată în anul 1926; imagine din anul 1928.

26. Hotelul, cu aripa nouă dinspre Schustergase, în anul 2001.

27. Vedere a aripii dinspre Schustergase.

28. Vedere a laturii dinspre Schustergase, cu racordul dintre aripa veche și aripa nouă.

29. Interiorul holului hotelului, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.

30. Holul hotelului în anul 2001.

31. Interiorul restaurantului, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, 1911, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.

32. Interiorul cafenelei, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, publicată în Die

Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.

33. Interiorul cafenelei (astăzi restaurant), în anul 2001.

34. Bow-window din interiorul cafenelei, care maschează accesul la nișa deschisă înspre sala de biliard.

35. Vedere din interiorul cafenelei, cu accesul înspre holul hotelului (astăzi închis).

36. Vedere din interiorul cafenelei.

37. Vedere din interiorul cafenelei, înspre sala de biliard.

38. Interiorul cafenelei, în anul 1936 (în Kronstädter Zeitung, 24 mai 1936, p. 61).

39. Același interior, în anul 2001.

40. (a, b) Sala de jocuri de la subsolul cafenelei. La nivelul superior al pereților, se pot observa gurile de căldură/ventilație.

41. Sala de biliard, cu nișa-balcon de unde puteau fi priviți jucătorii.

42. Vedere din interiorul sălii de biliard, înspre cafenea.

43. Aspect al tavanului sălii de biliard, cu grilele decorative din metal, care maschează gurile de căldură/ventilație.

44. Arcadă oarbă din sala de biliard, pe intradosul căreia se observă gurile de căldură/ventilație mascate de grile decorative.

45. Sufrageria, cu decorul original al tavanului. Se pot observa și aici grilele decorative care maschează gurile de căldură/ventilație, al căror decor este parte integrantă a decorului tavanului.

46. Camera pentru bagaje, cu plafonul vitrat, astăzi componentă a holului hotelului.

47. Decorația cu stucatura originală a tavanelor și grilele gurilor de căldură/ventilație: a) tavanul sufrageriei; b) tavanul cafenelei; c) tavanul holului hotelului.

48. Aspecte ale casei scării centrale a hotelului (a,b,c,d), cu ferestrele mari, stucatura tavanului și balustrada din fier forjat.

49. Grile decorative, care maschează gurile de căldură/ventilație: a,b) pe peretele cafenelei; c) pe tavanul sălii de biliard.

50. Balustrada decorativă a bow-windowului din interiorul cafenelei.

51. Balustrada din fier forjat a scării de serviciu a hotelului.

52. Felinar din fier forjat, la una dintre intrările în cafenea, dinspre Schustergasse.

53. Mobilierul din holul hotelului, în anul 1911 (detaliu din foto 29).

54. Mobilierul și falsul șemineu din restaurant, în anul 1911 (detaliu din foto 31).

55. Mobilierul din cafenea, în anul 1911 (detaliu din foto 32).
56. Singura masă care se păstrează din mobilierul original (placa de marmură nu mai există).
57. Candelabru din cafenea, în anul 1911 (detaliu din foto 32).
58. Lămpile din holul hotelului, în anul 1911 (detaliu din foto 29).
59. Candelabrele din restaurant, în anul 1911 (detaliu din foto 31).
60. Aspecte din pivnițele de vinuri: a,b) butoaiele originale, încă utilizabile, cu capacitate de 4230 l-10000 l: c) cisternele de vin, cu capacitate de 5 și 10 vagoane.
61. Liftul din pivnița de vinuri înspre restaurant.
62. Pompa de apă a clădirii, produsă la Berlin la începutul secolului XX, care funcționează și astăzi.
63. Scara principală a hotelului, văzută dinspre holul hotelului, cu oglinda originală (vezi și foto 29).
64. Ușă secundară înspre cafenea, dinspre Schustergasse (vezi și foto 21-23).
65. (a,b,c) Piese din vesela din metal argintat a restaurantului Krone.
66. Planul grădinii și proiectul gardului și al porții grădinii. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1910 (D.J.A.N.Bv.).
67. Grădina restaurantului, în anul 1936; în prim plan, terasa restaurantului, acoperită cu o copertină; în partea stângă a grădinii se observă chioșcul de muzică (în Kronstädter Zeitung, 24 mai 1936, p. 61).
68. Proiectul unei clădiri pentru personal, cu garaj la parter, lângă hotel. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1910 (D.J.A.N.Bv.): Parterre Grundriss = parter; Werkstatt = atelier; Maschinenhaus = sala mașinilor; Accumulator = acumulator; Automobil = garaj; Hohner Mist = magazie de găinaț; Pissoir = pișoar; Keller = pivniță. 1 Stock Grundriss = etajul 1: Zimmer = cameră; Küche = bucătărie.
69. Proiectul clădirii pentru personal, cu etajele 1 și 2, din anul 1911. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt (D.J.A.N.Bv.): 1 Stock-Grundriss = etajul 1: Zimmer = cameră; Wascherei = spălătorie; Trocken Raum = uscătorie; 2 Stock-Grundriss = etajul 2: Zimmer = cameră. Hof-Teilansicht = vedere a laturii dinspre curte.
70. Reclame ale hotelului în presa locală: a) 1911; b) 1938.

SURSELE ILUSTRAȚIILOR

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Brașov:
2,3,5,6,7,8,9,10,11,13,15,16,18,19,24,65,67,68.

Die Karpathen, III Jahrg., I Oktoberheft 1909, Heft 1: 4.

Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15: 21,29,31,32, 53,54,55,57,58,59.

Die Karpathen, VII Jahrg., I Märzhelf 1914, Heft 11: 72.

Kronstädter Zeitung, nr. 13 17 ian. 1911, p. 8: 69a.

Kronstädter Zeitung, Festaussgabe, 24 mai 1936, p. 61: 38, 66.

Mitteilungen des Burzenlander Sachsischen Museums, 3 Jahrg., Kronstadt, 1938, Heft 1-2: 69b.

Colecția autoarei: 1,22,25.

Foto Anca Maria Zamfir: 12,14,20,23,26,27,28,33,34,35,36,37,39,40,41,42,43,44,45,46,47,48,49,50,51,52,56,60,61,62,63,64.

¹ Vezi Anne-Martin Fugier, *Riturile vieții burgheze private*, în volumul coordonat de Philippe Aries și Georges Duby, *Istoria vieții private*, Ed. Meridiane, București, 1997, vol. 7, p. 199-205

² Nicolae Iorga, la 1906 *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, Ed. Min. de Interne, București, 1939, p. 2.

³ Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 143

⁴ *Kronstädter Fremdenverkehrsbüro, Fremdenfuhrer*, 1891, apud. Elisabeta Marin și Mihai Iacomir (coordonatori), Brașov 1900, Ed. Schei, 1996, p. 29

⁵ Vezi Minerva Nistor, *Contribuții la cercetarea hanurilor din Țara Bârsei în Cumidava VII*, 1973, p. 85-126.

⁶ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, filiala Brașov (în continuare: D.J.A.N.Bv.), fond Actele Magistratului Brașov (în continuare: A.M.B.), dosar IV 1907/91, 20053/1908, fila 23.

⁷ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, *Konkurrenzentwurf für ein modernes Hotel in Kronstadt* în *Die Karpathen*, III Jahrgang, Erstes Oktoberheft 1909, Heft 1, p. 24.

⁸ D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., dosar IV 1907/91, 12896/1908, fila 12.

⁹ Ibidem, 4139/1908, fila 15.

¹⁰ La 12 decembrie 1908. Vezi D.J.A.N.Bv., fond Camera de comerț și industrie, dosar 164/635/1929, fila 61.

¹¹ Ibidem.

¹² "F", Hotel "Krone" Kronstadt în *Kronstädter Zeitung*, Festaussgabe zum hundertjährigen Bestehen, 24 mai 1936, p. 61.

¹³ D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., dosar 1907/91, 1444/1907.

¹⁴ Vezi Anca Maria Zamfir, *Un posibil model vienez pentru Brașovul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea*, în *Cumidava*, nr. XXII-XXIV, 1998 -2000, p. 321-360.

¹⁵ Erich Jekelius, *Kronstadts Gassen und Plätze și Die Badeanstalten*, în vol. *Das Burzenland*, Dritter Band, Kronstadt, I Teil, Heraus Gegeben von Erich Jekelius, Kronstadt, 1928, p. 32, 244.

¹⁶ D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., dosar IV 1907/91, 4139/1908, fila 12.

¹⁷ Ibidem, fila 15.

¹⁸ Ibidem, 12896/1908, fila 12.

¹⁹ Ibidem, 20053/1908, fila 23.

²⁰ Theodor Fischer (1862-1938) – arhitect și urbanist de orientare Jugendstil, apoi

funcționalistă, activ la Dresda și München. Între anii 1901 și 1908, profesor la Politehnica din Stuttgart. Lucrări teoretice.

²¹ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p. 24.

²² Ibidem, p. 24-25.

²³ "F", *Das Hotel Krone in Die Karpathen*, IV Jahrgang, Erstes Maiheft 1911, Heft 15, p. 478.

²⁴ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p. 24.

²⁵ D.J.A.N.Bv., *fond A.M.B.*, II 1910/18, 21811/13 dec. 1910, fila 298.

²⁶ Anunțul referitor la schimbarea numelui apare în ziarul Kronstädter Zeitung și Gazeta Transilvaniei din 6 iulie 1910: "Vechiul hotel și restaurant din strada Vămii numit până acum La Coroana de Aur va purta de aici înainte numele La Para de Aur, din cauză că noul hotel ce s-a zidit în strada Porții va purta numele hotelul Coroana".

²⁷ *Kronstädter Adressen-Kallender*, 1911, p. 75.

²⁸ Ibidem, p. 77.

²⁹ Ibidem, 1912, p. 192.

³⁰ Capacitatea pivnițelor de vin este de 120 de vagoane, cantitate care se rula în decurs de două luni. Se mai păstrează, în stare bună, dar goale, cisternele de vin (o cisternă cu capacitate de 10 vagoane și patru cisterne cu capacitate de 5 vagoane) și butoaiele originale cu capacități de: 4 230 litri, 6 240 litri și 10 000 litri (conform notificărilor de pe butoaie) (foto 60).

³¹ Sociabilitate și loisir specific masculine, care se înscriu în spații separate – cluburi, cafenele, săli de biliard – în care femeile respectabile nu puteau intra decât însoțite.

³² "F", op. cit., p. 478.

³³ Una dintre caracteristicile arhitecturii 1900, care o diferențiază de cea a secolului al XIX-lea, este atenția acordată spațiilor auxiliare (bucătărie, baie, WC). În timp ce arhitectura burgheză le neglija, arhitectura începutului de secol XX le acordă din ce în ce mai mare importanță, considerându-le indispensabile.

³⁴ Vezi P. A. Michelis, *Estetica arhitecturii*, Ed. Meridiane, București, 1982, p. 409.

³⁵ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p. 24.

³⁶ P. A. Michelis, op. cit., p. 409..

³⁷ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p. 24.

³⁸ Vezi însemnarea de pe planul etajului 3 (foto 10).

³⁹ Vitraliile existente astăzi nu sunt cele originale și, mai mult ca sigur, nici nu le reproduc. Existența acestor deschideri cu sticlă este evidentă din proiectele fațadelor; tot din acestea rezultă că structura decorativă a ferestrelor consta din caroiul tâmplăriei (foto 11, 13, 15, 16).

⁴⁰ Vezi marea scară de la Hotel Otlet, 1894.

⁴¹ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p. 24.

⁴² Conform declarațiilor vechilor angajați ai hotelului.

⁴³ Vezi Irmela Franzke, *Jugendstil*, Batterberg, Augsburg, 1995, p. 60.

⁴⁴ Panoul electric, aflat la subsolul clădirii, este montat pe o placă de marmură cu laturile de 2m x 2,5m.

⁴⁵ Metallwaren – Fabrik, specializată în "garnituri de mobilă și produse din metal pentru orice fel de decorație interioară și exterioară", a furnizat în decembrie 1910 hotelului Krone cuiere, agățătoare pentru pălării, șeminee decorative, grilaje pentru uși și

elemente decorative din alamă. Vezi D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., dosar VI 1907/91, 15050, fila 36.

⁴⁶ "Que le matériau soit eloquent en lui meme et se presente sans artifice, en prenant les formes, les proportions éprouvées par l'expérience comme les plus appropriées au besoin. Que la brique paraisse être bien la brique, le bois du bois, le fer du fer, chaque selon ses propres lois de la statique. Voilà la vraie simplicité." Gottfried Semper, citat de Gabrielle Fahr- Becker în volumul , Lart Nouveau, Ed. Konemann, Koln, f.a., p. 136.

⁴⁷ "F", op. cit., p. 478.

⁴⁸ P. A. Michelis, op. cit., p. 428.

⁴⁹ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p.25.

⁵⁰ "F", op. cit., p. 428.

⁵¹ Rețeaua de canalizare, ale cărei planuri există, a fost executată de J. Gabler – Fabrik und Unternehmen für technisch-hygienische Einrichtung din Budapesta – vezi D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., dosar II 1909/797, 06098/apr. 1910.

⁵² D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., II 1909/797, 08864/2 mai 1911.

⁵³ Hotelul dă un anunț în presa locală: "Se caută urgent pentru hotelul Krone un lift-boy în vârstă de 15-18 ani, cu certificate bune de studii, pe cât se poate bun cunoscător al celor trei limbi ale țării [germana, maghiara și româna]. Ofertanții își pot prezenta certificatele personal directorului hotelului Krone". Vezi Kronstädter Zeitung nr. 173 29 iulie 1911, p. 7. Anunțul se repetă în nr. 179.

⁵⁴ "F", op. cit., p. 428.

⁵⁵ D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., II 1909/797, 21535/22 dec. 1909.

⁵⁶ Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, op. cit., p. 24.

⁵⁷ D.J.A.N.Bv., fond A.M.B., II 1909/797, 17526/1910.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Hotel "Krone" Kronstadt, în Kronstädter Zeitung, Festausgabe zum hundertjährigen Bestehen, 24 mai 1936, p 61.

⁶⁰ Ibidem, p. 61..

⁶¹ "F", op. cit., p. 478.

⁶² Hotel "Krone" Kronstadt, în Kronstädter Zeitung, 24 mai 1936, p. 61

"Krone" Hotel. Use of Jugendstil in Brașov

Summary

In the beginning of the 20th century, Brașov, a town with an intense economic and touristic life, needed a modern hotel. With this in view, in 1908 the *Hotel Krone Aktiengesellschaft*, a joint-stock company whose main shareholders were Kronstadter Allgemeine Sparkasse, National Bank A. G., Evangelical Church and private persons, was founded.

The project's contest, organised for the building of the hotel, was won by the architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt of Brasov. They proposed a modern building adequate for its function according to the principles of the

architecture of the 1900's: functional, comfortable, and esthetic.

The building was constructed in 1909-1910. It is an architectonical complex on three floors, including an hotel, a restaurant and a coffee house, terraces and garden.

Concerning the structural concept and external decoration, the architects were influenced by Joseph Maria Olbrich and the Belgian vision of space and light on the Jugendstil.

Concerning the interior decoration (including the architectural decoration, the furniture and the other objects) they are based on the Munich school of modern art of the beginning of the first decade of the 20th century: The creation of the true german interior in 1900 style.

Equiped with the modern comfort of the time (central heating, running hot and cold water, baths, toilets, electricity, lift), the hotel was the pride of the citizens of the town. Today, the building represents the image of a time which valued man and the beauty of life, trying to realise the synthesis between life and art.

LIST OF ILLUSTRATIONS:

1. View of Brasov in 1908.
2. The plan for the location of the hotel at the Promenade, 1908. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt (National Archiv, Braşov).
3. The plan of the location of the hotel in place of the beer house (shaded), 1908. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt (National Archiv, Braşov).
4. The competition plan of the architects Albert Schuller And Oskar Goldschmidt, 1908 (from *Die Karpathen*, III Jahrg., I Oktoberheft 1909, Heft 1).
5. Plan of foundation and cellar: Weinkeller = wine cellar; Bierkeller = beer cellar; Kohlen = coal cellar; Fleischkuhlkam. = cold room for meat; Holz = wood cellar; CentralHeizung = central heating. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
6. Plan of semi-basement: Wirtenswohnung = inn-keeper's dwelling; Zimmer = room; Personalzimmer = staff room ; Terrasse= terrace; Spielzimmer = playing room. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
7. Plan of the ground floor: Durchfahrt = vehicle passage; Speisekammer = pantry; Abwasch und vorbereitungsz. = room for washing up and preparing food; Schwemme = tank; Kochkuche = kitchen; Speisesaal = restaurant hall; Speisezimmer = dining-room; Ausstellungszimmer = exhibition room; Schreibz. = writing room; Empfangshalle = reception; Kofferraum = luggage room; Offene Vorhale = open hall; Buro = office; Herr/Dam = toilets men/women; Cafeterrasse = terrace of the coffee house; Billiard-Saal = billiard room; Durchgang = passage. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
8. Plan of the first floor: Lichthof = yard covered with glass; Zimmer = room; Kuche = kitchen; Kellner = waiters room; Hausknechte = maids' room; Wasche = laundry;

Stuben-Frauen = maid servants; Bad = bath; Terrasse = terrace. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).

9. Plan of the second floor: 1,2... = hotel rooms; Lichthof = yard covered with glass; Damen/Herren = toilets for women/men; Zimmer = rooms; Küche = kitchen; Hausknecht = men servants; Stuben-Frauen = maid servants; Bad = bath. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
10. Plan of the third floor: Bad = bath; Manner/Frauen = toilets for men/women; Lichthof = yard covered with glass; Wohnzimmer der Hotelbediensteten = living-room of the hotel servants; Damen/Herren = toilets for women/men; Hausknecht = men servants; Wascherei = laundry; Stuben-Frauen = maid servants; Terrasse = terrace; Betten-Lager = store for beds. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
11. Plan of the Purzengasse front. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
12. The Purzengasse front today.
13. Plan of the Schustergasse front. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
14. Aspects of the Schustergasse front today.
15. Plan of the front of the restaurant, view from the inner yard. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
16. Plan of the front of the hall, view from the inner yard. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
17. The front of the hall today.
18. Plan of the coffee house front, view from the inner yard. Architecta Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
19. Plan of the garden. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1909 (National Archiv, Braşov).
20. The front to the garden today.
21. The hotel, view of the corner of the coffee house in 1911. Photo by Karl Muschalek, published in *Die Karpathen*, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.
22. The hotel, view from the corner of the coffee house, 1918.
23. The hotel, view from the corner of the coffee house, 2001.
24. The plan of the Schustergasse front, with the new wing. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1926 (National Archiv, Braşov).
25. The hotel with the new wing, added in 1926; photo from 1928.
26. The hotel, with the new wing, in 2001.
27. View of the Schustergasse wing.
28. View of the Schustergasse wing with the connection between the old wing and the new one.
29. The hall of the hotel in 1911. Photo by Karl Muschalek, published in *Die Karpathen*, IV Jahrg. 1911, I Maiheft , Heft 15.
30. The hall of the hotel in 2001.
31. The restaurant in 1911. Photo by Karl Muschalek, published in *Die Karpathen*, IV

Jahrg. 1911, I Maiheft, Heft 15.

32. The coffee house in 1911. Photo by Karl Muschalek, published in *Die Karpathen*, IV Jahrg. 1911, I Maiheft, Heft 15.
33. The coffee house (today restaurant) in 2001.
34. Bow-window in the coffee house which masks the way to the loggia opening on to the billiard room.
35. View from the coffee house to the hall of the hotel.
36. View from the coffee house.
37. View from the coffee house to the billiard room.
38. The coffee house in 1938 (image published in *Kronstadter Zeitung*, 24 mai 1936, p. 61).
39. The coffee house in 2001.
40. The playing room from the basement of the coffee house. In the upper part of the walls, we can see the heat/ventilation openings.
41. The billiard room with the loggia.
42. View from the billiard room to the coffee house.
43. Aspect of the billiard room ceiling with the metal decorative grates which mask the heat/ventilation openings.
44. Archway in the billiard room with the heat/ventilation openings.
45. The dining room with ceiling decoration; the decoration of the grates which mask the heat/ventilation openings integrates with the decoration of the ceiling.
46. The luggage room with the stained-glass ceiling, today part of the hall of the hotel.
47. The original stucco work of the ceilings and the decorative grates of the heat/ventilation openings: a) the ceiling of the dining room; b) the ceiling of the coffee house; c) the ceiling of the hall of the hotel.
48. Aspects of the central staircase of the hotel (a, b, c, d), with large windows, the stucco work of the ceiling and the iron banisters.
49. Decorative grates which mask the heat/ventilation openings: a, b) on the wall of the coffee house; c) on the ceiling of the billiard room.
50. The decorative bars of the bow-window from the coffee house.
51. The iron banister of the secondary staircase of the hotel.
52. Iron street lamp at the entrance in the coffee house from the Schustergasse.
53. The furniture of the hall of the hotel in 1911 (detail from photo 29).
54. The furniture and the false fireplace in the restaurant in 1911 (detail from photo 31).
55. The furniture in the coffee house in 1911 (detail from photo 32).
56. The only original table preserved (without the marble pannel).
57. Chandelier in the coffee room in 1911 (detail from photo 32).
58. The lamps in the hall of the hotel in 1911 (detail from photo 29).
59. Chandeliers in the restaurant in 1911 (detail from photo 31).
60. Aspects from the wine cellars: a, b) the original barrels, with capacity between 4 230 l and 10 000 l; c) wine cisterns, with capacity between 5 and 10 wagons.
61. The lift from the wine cellar to the restaurant.
62. The water pump of the building, made in Berlin at the beginning of the 20th century,

in use today.

63. The main staircase of the hotel, with the original mirror, viewed from the hall of the hotel (see also photo 29)..
64. Secondary door from the Schustergasse to the coffee house (see also photos 21-23).
65. (a, b, c) Silverplated metal plates and dishes of the restaurant "Krone".
66. Plan of the garden, the fence and the gate of the garden (National Archiv, Braşov).
67. The garden of the restaurant in 1936; in the first plane, the terrace of the restaurant covered with tarpaulin; to the left of the garden there is the music band stand (photo published in *Kronstadter Zeitung*, 24 mai 1936, p. 61).
68. Plan of a secondary building, near the hotel, with garage. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1910 (National Archiv, Braşov). Parterre Grundriss = ground floor plan; Werkstatt = work shop; Maschinenhaus = machine room; Accumulator = battery; Automobil = car; Hohner Mist = chicken droppings; storehouse: Pissoir = pissoir; Keller = cellar; 1 Stock Grundriss = first floor; Zimmer = room; Küche = kitchen.
69. Plan of the same building, with the first and the second floor. Architects Albert Schuller and Oskar Goldschmidt, 1911 (National Archiv, Braşov). 1 Stock Grundriss = first floor; Zimmer = rooms; Wascherei = laundry; Trocken Raum = drying room; 2 Stock Grundriss = second floor; Hof Teilansicht = yard-part view.
70. The heading of the hotel in 1911.
71. Advertisements of the hotel in the local newspapers: a) 1911; b) 1938.
72. Hans Eder, *Coffee house interior*, 1912.

SOURCES OF ILLUSTRATIONS:

National Archive, Braşov: 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 24, 65, 67, 68, 70.

Die Karpathen, III Jahrg., I Oktoberheft 1909, Heft 1: 4.

Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15: 21, 29, 31, 32, 53, 54, 55, 57, 58, 59.

Die Karpathen, VII Jahrg. I Marzheft 1914, Heft 11 72.

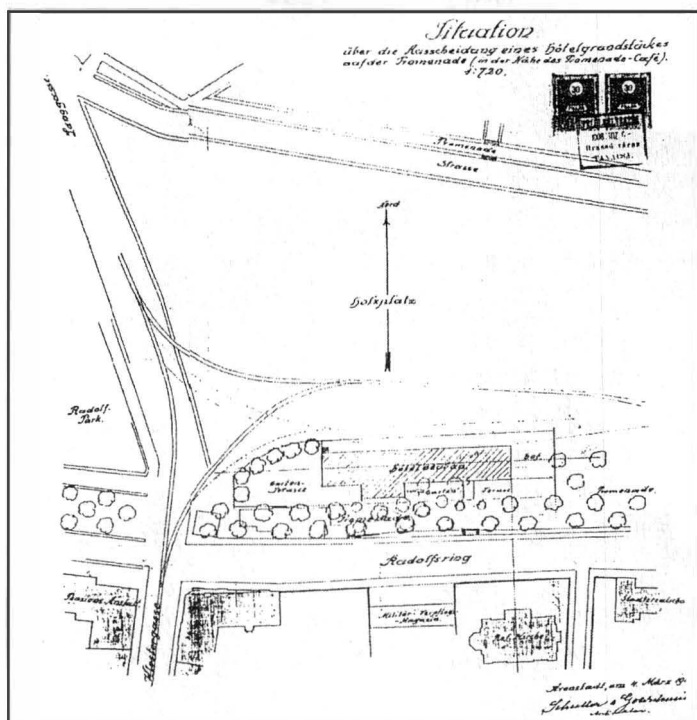
Mitteilungen des Burzenlander Sachsischen Museums, 3 Jahrg., Kronstadt, 1938, Heft 1-2: 69 b.

Author's collection: 1, 22, 25.

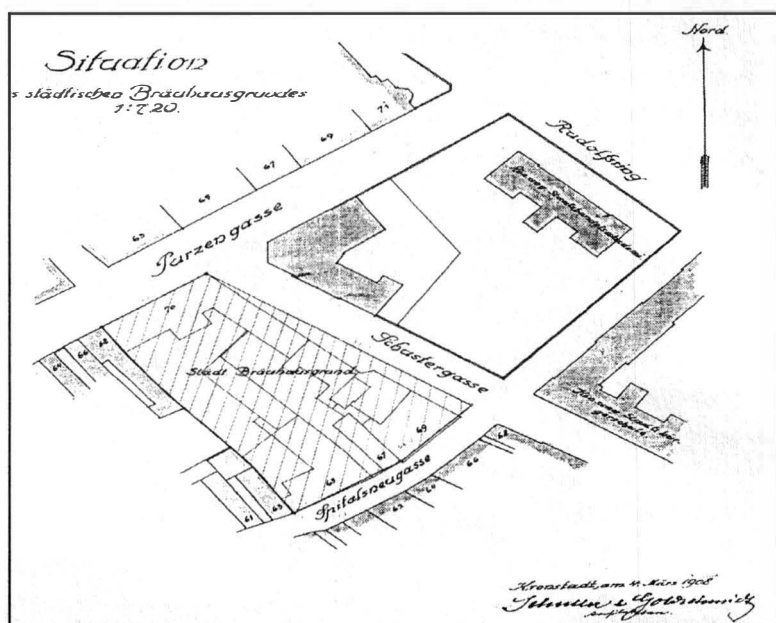
Photos Anca Maria Zamfir: 12, 14, 20, 23, 26, 27, 28, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 60, 61, 62, 63, 64.

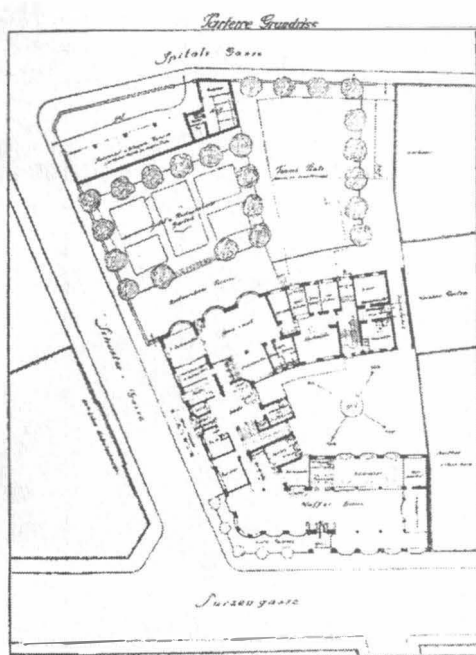
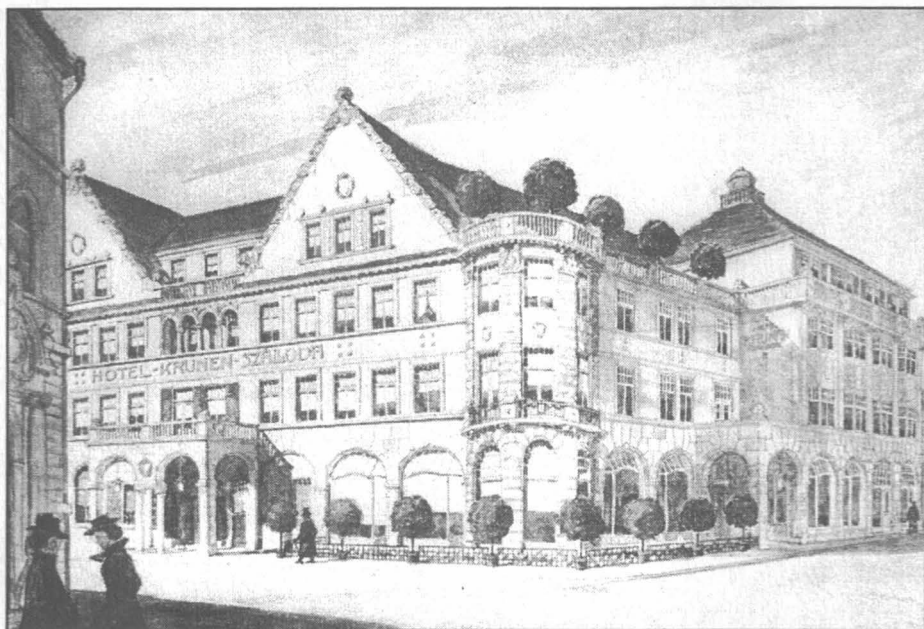
1. Vedere a Braşovului în anul 1908.

2. Proiectul de amplasare a hotelului la Promenadă, 1908. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt (D.J.A.N.Bv.).

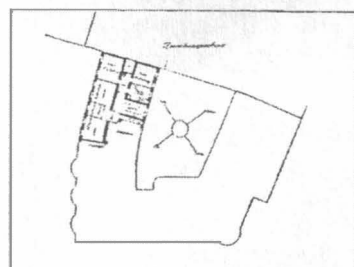
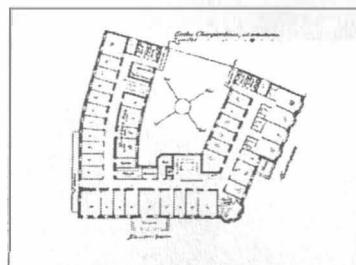

3. Proiectul de amplasare a hotelului, pe locul berăriei (hașurat), 1908. Arhitecți. Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, (D.J.A.N.Bv.).

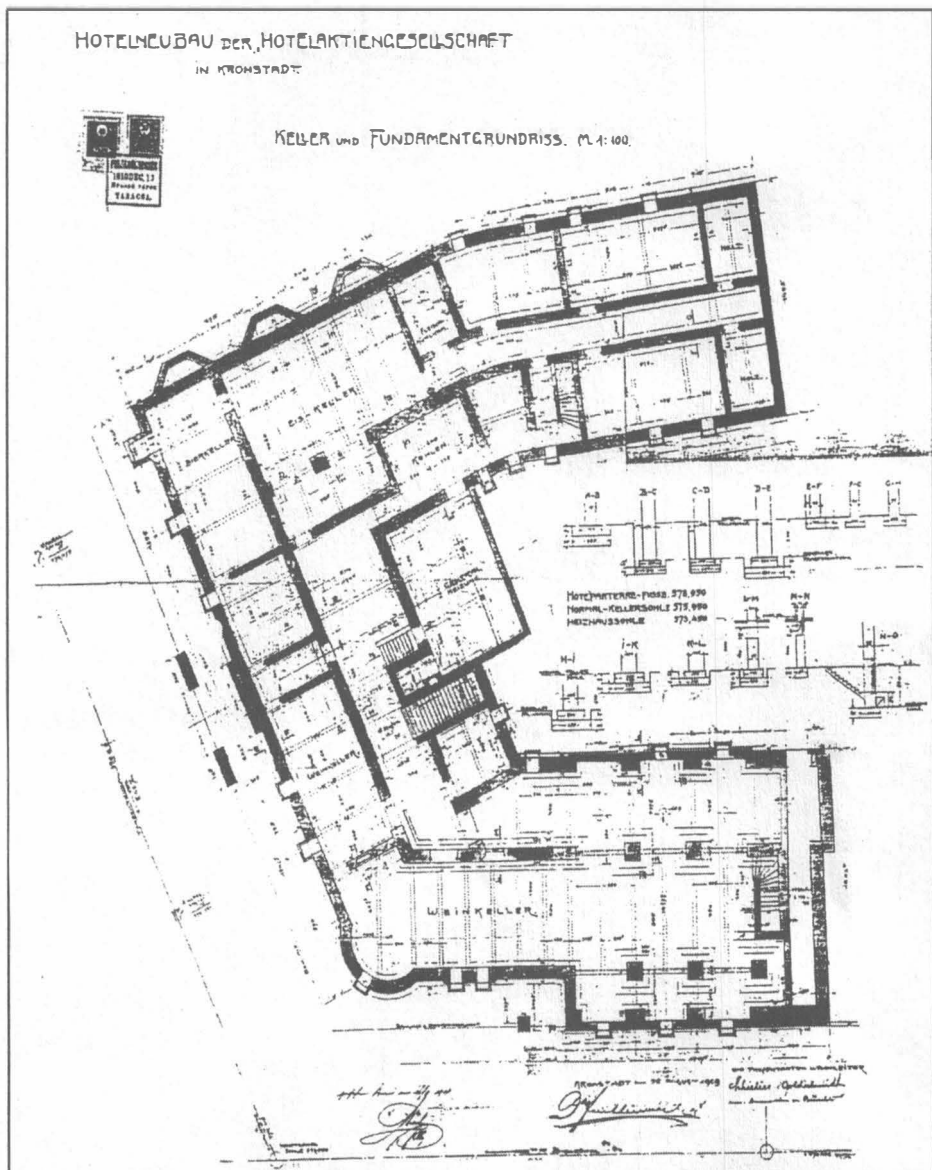
Hotelbau-Konkurrenzentwurf für Kronstadt

Motto: Lustiger Garten.

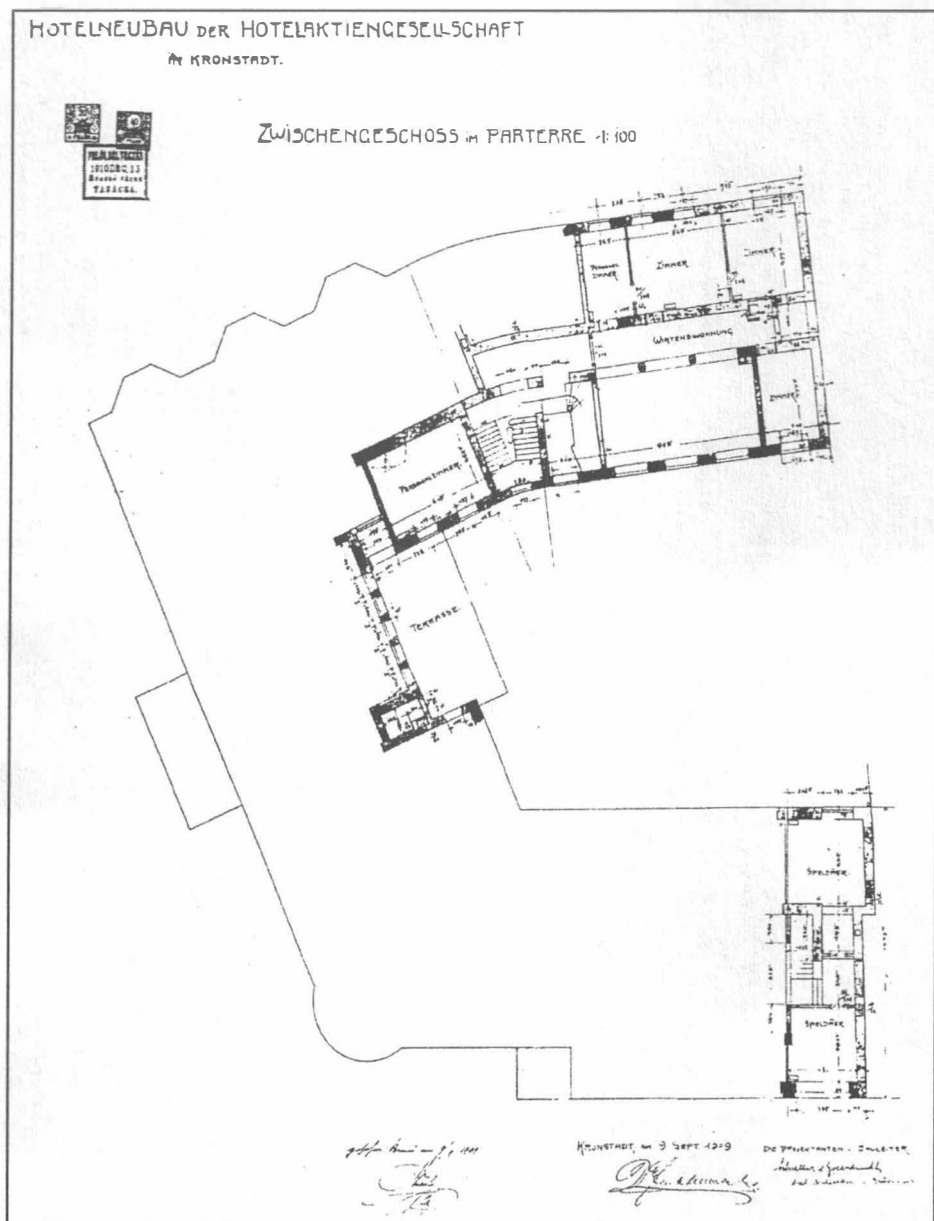

Architekten Schuller & Goldschmidt.

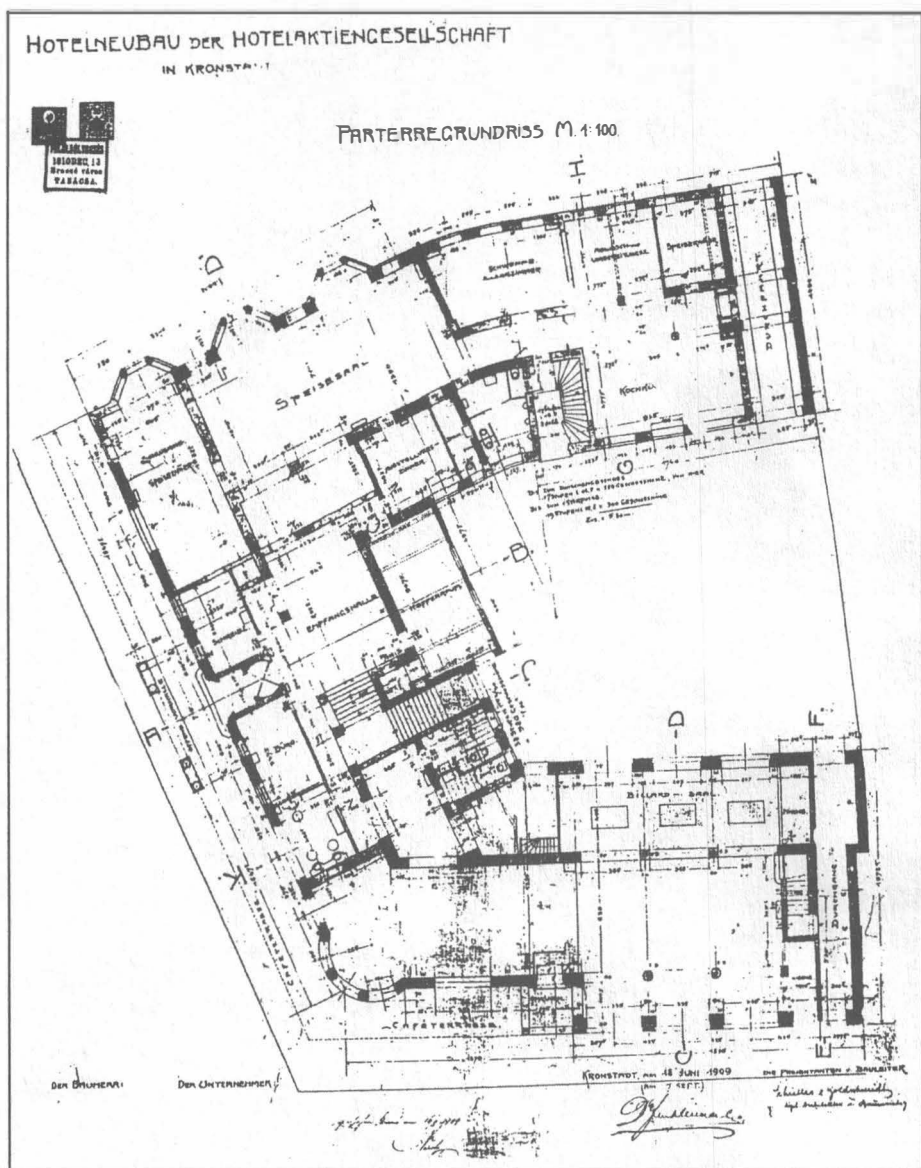
4. Proiectul de concurs al arhitecților Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1908.
(Die Karpathen, III Jahrg., Erstes Oktoberheft 1909, Heft 1).

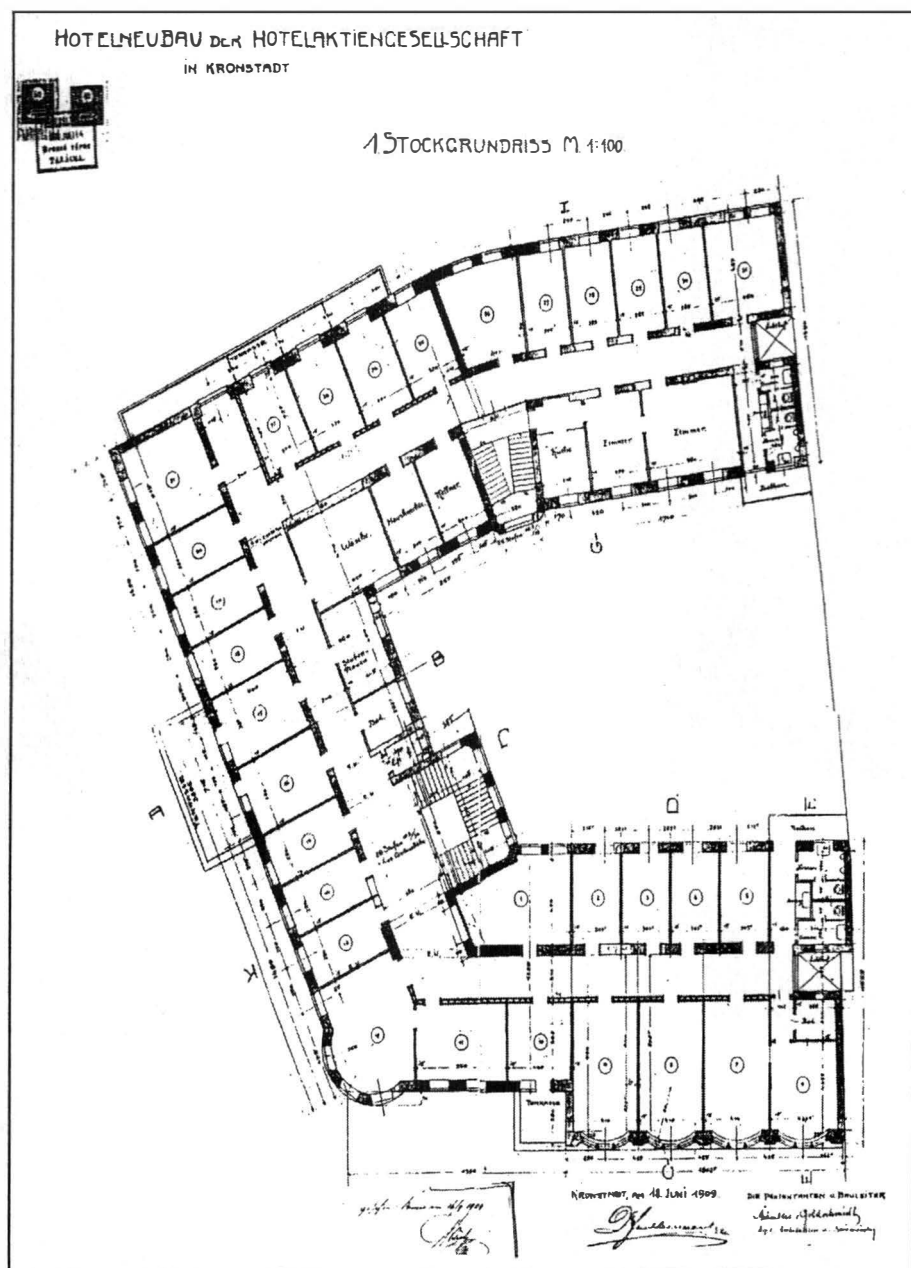
5. Planul fundamentului și al pivniței: Weinkeller = pivniță de vin; Bierkeller = pivniță de bere; Kohlen = pivniță de cărbuni; Fleischkuhlkam. = camera rece pentru carne; Holz = pivniță pentru lemne; Central Heizung = încălzire centrală; arhitecți. Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

6. Planul demisolului: Wirtenswohnung = locuința arendașului hotelului; Zimmer = cameră; Personalzimmer = cameră pentru personal; Terrasse = terasă; Spielzimmer = sală pentru jocuri; arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt (D.J.A.N.Bv.).

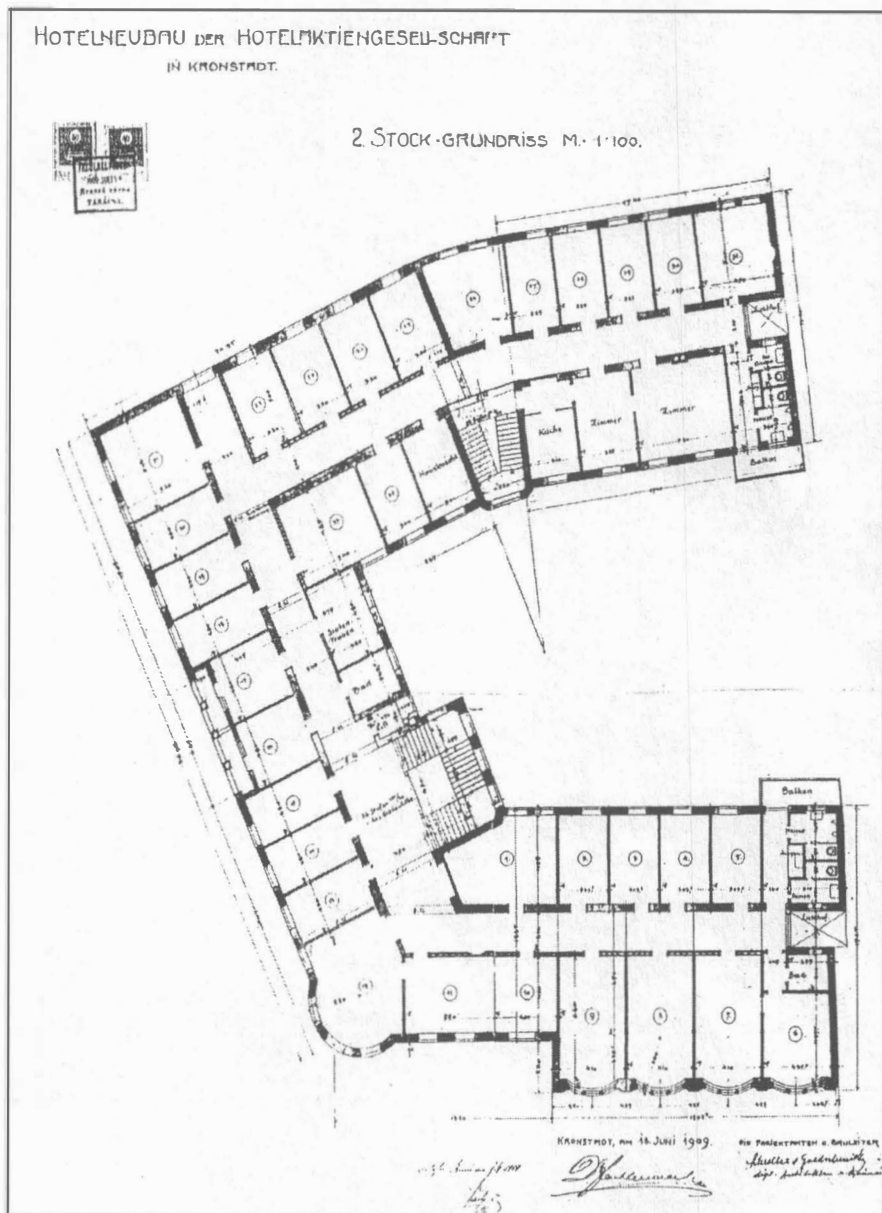

7. Planul parterului: Durchfahrt = pasaj pentru autovehicule; Speisekammer = câmară; Abwasch und Worbereitungsz. = cameră pentru spălarea și pregătirea alimentelor; Schwemme = bazin; Kochkuche = bucătărie; Speisesaal = sala restaurantului; Speisezimmer = sufrageria; Ausstellungszimmer = sală de expoziții; Scheribz. = cameră de corespondență; Empfangshalle = holul hotelului; Kofferraum = cameră pentru bagaje; Offene Vorhalle = portic deschis; Buro = birou; Herr/Dam = Toalete domni/doamne; Cafeterreasse = terasa cafenelei; Billard-Saal = sala de biliard; Durchgang = pasaj pietonal. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

8. Planul etajului 1: Lichthof = curte acoperită cu sticlă; Zimmer = cameră; Küche = bucătărie; Kellner = camera chelnerilor; Hausknechte = servitori; Wasche = spălătorie; Stuben-Frauen = camera cameristelor; Bad = baie; Terrasse = terasă.

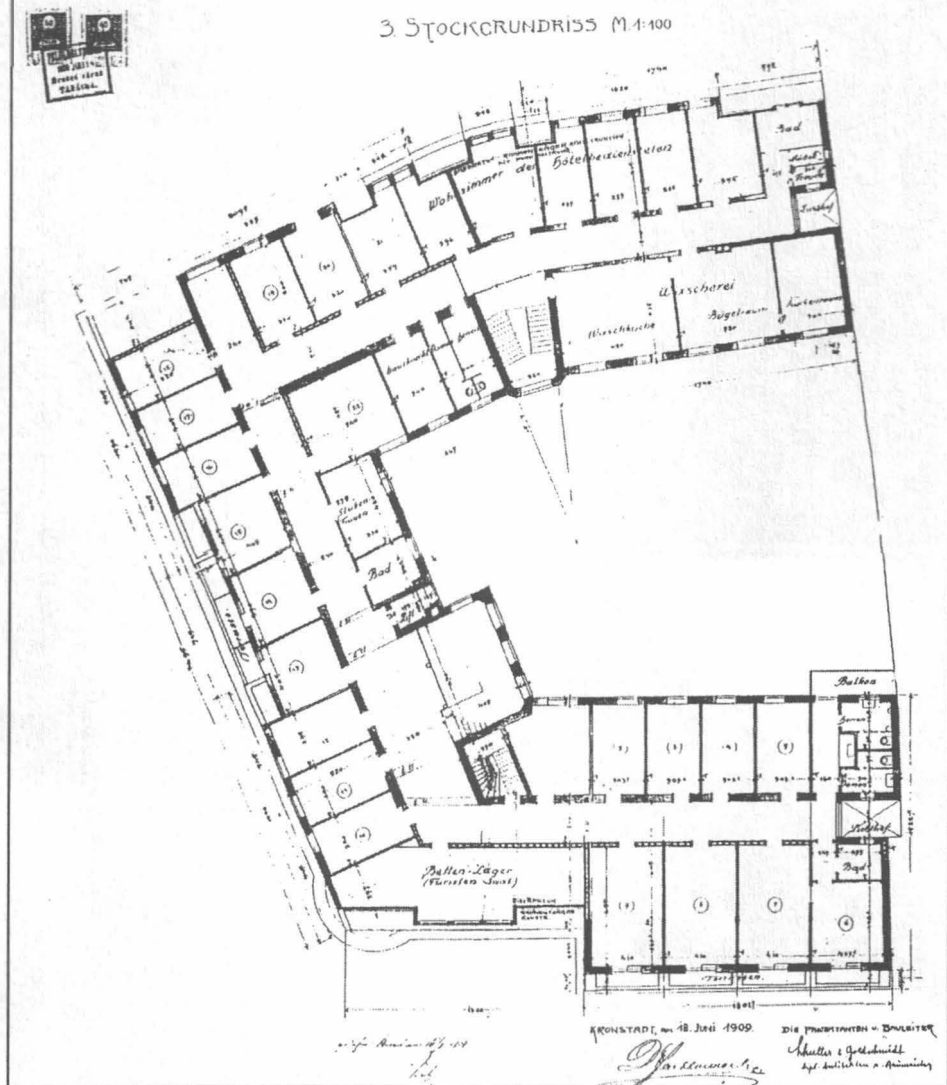
Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

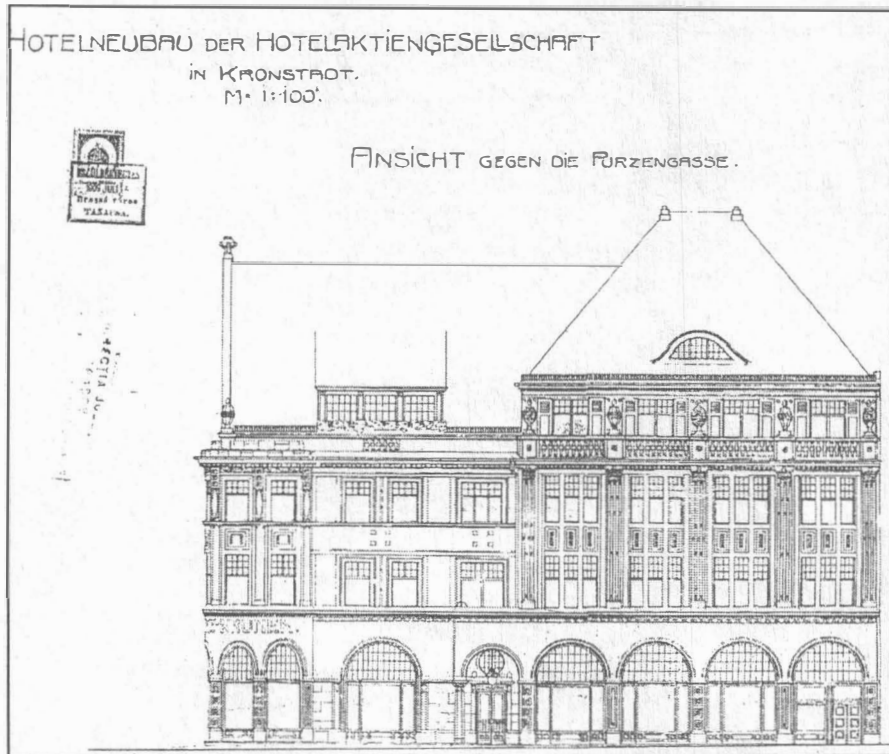
9. Planul etajului 2: 1,2.. = camere de hotel; Lichthof = curte acoperită cu sticlă;
Damen/Herren = toaletă femei/bărbați; Zimmer = cameră; Küche = bucătărie;
Hausknecht = servitori; Stuben-Frauen = camera cameristelor; Bad = baie. Arhitecți
Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

HOTELNEUBAU DER HOTELAKTIENGESellschaft
IN KRONSTADT.

3. STOCKGRUNDRISS M. 1:100

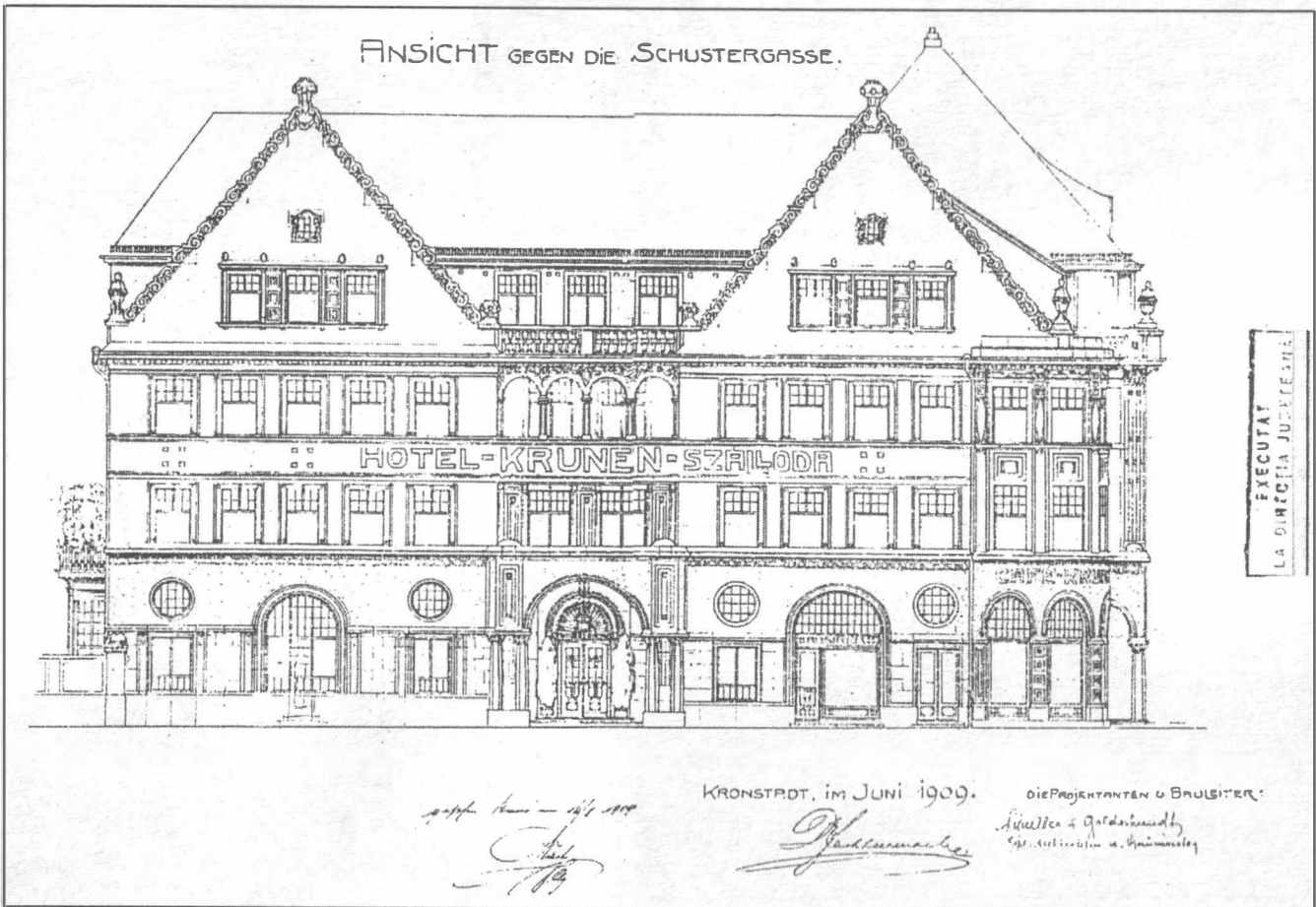
10. Planul etajului 3: Bad = baie; Maner/Frauen = toaletă bărbați/femei; Lichthof = curte acoperită cu sticlă; Wohnzimmer der Hotelbediensteten = locuința arendașului hotelului; Damen/Herren=toaletă femei/bărbați; Hausknecht = servitor; Wascherei = spălătorie; Stuben-Frauen = camera cameristelor; Bad = baie; Terrasse = terasă; Betten-Lager = cameră cu paturi în comun. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

11. Proiectul fațadei dinspre Purzengase (Republicii). Arhitecți Albert Schuller  i Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

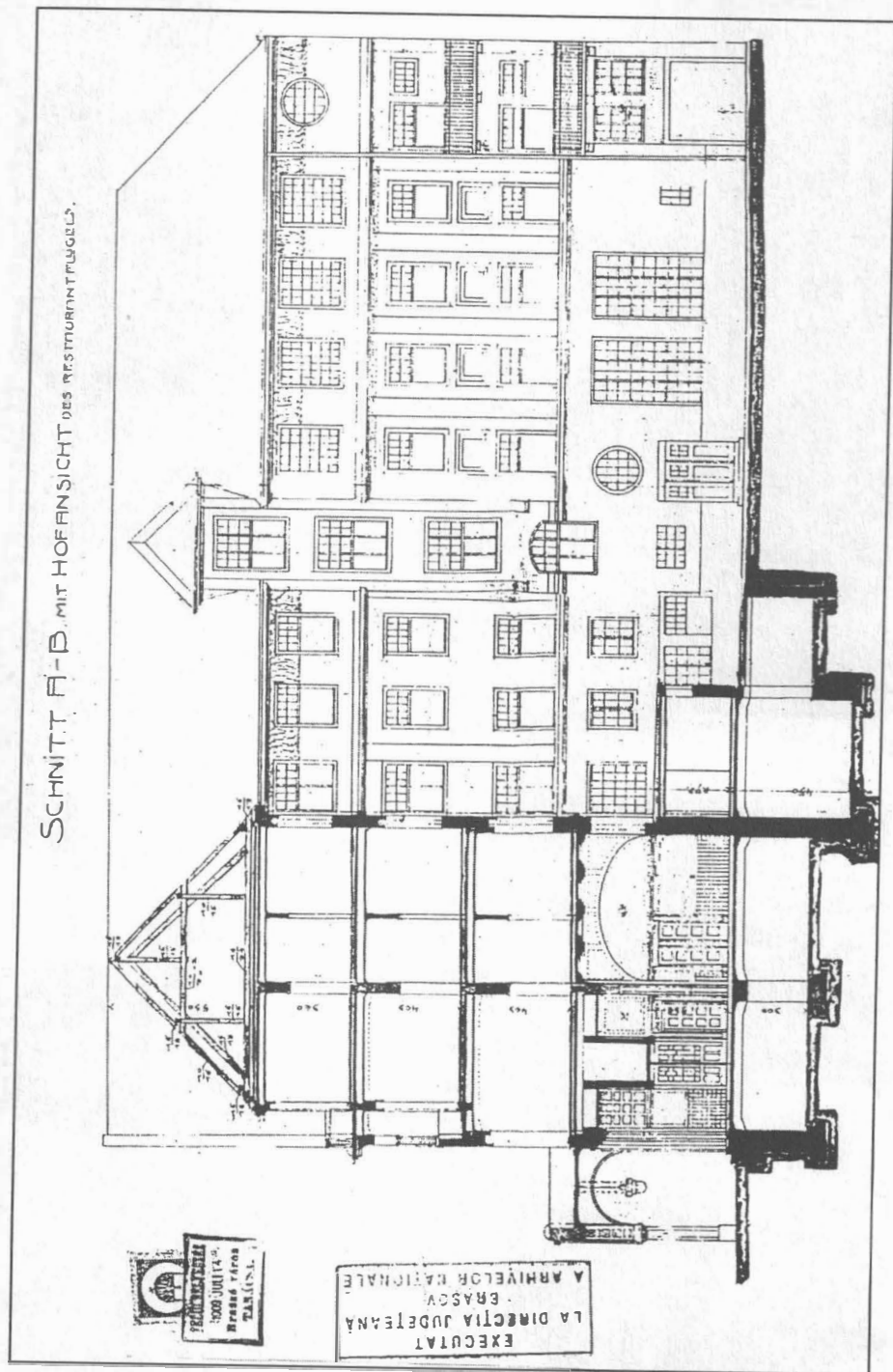

12. Aspectul actual al fa adei dinspre Purzengase.

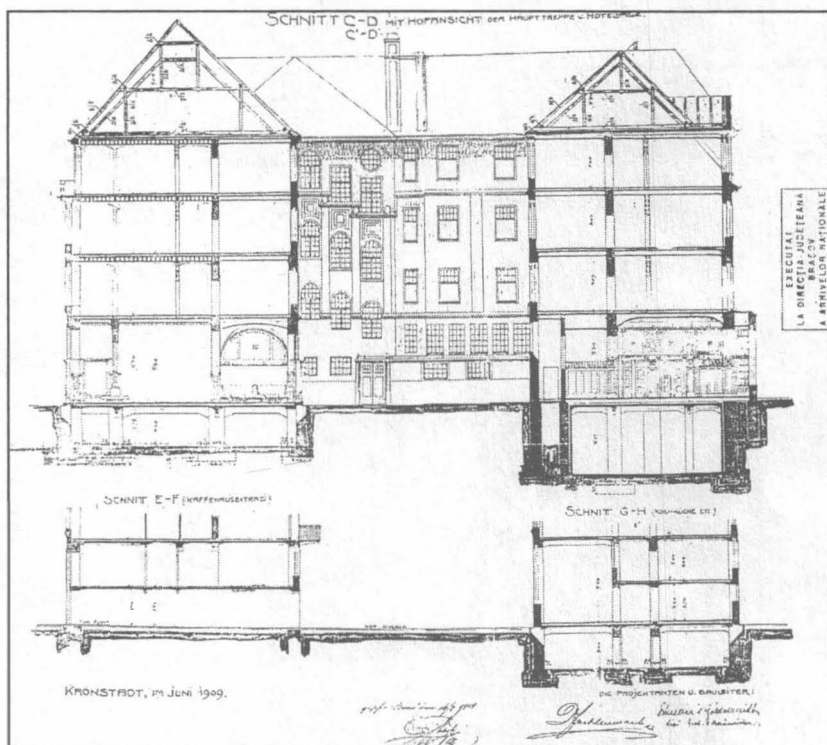

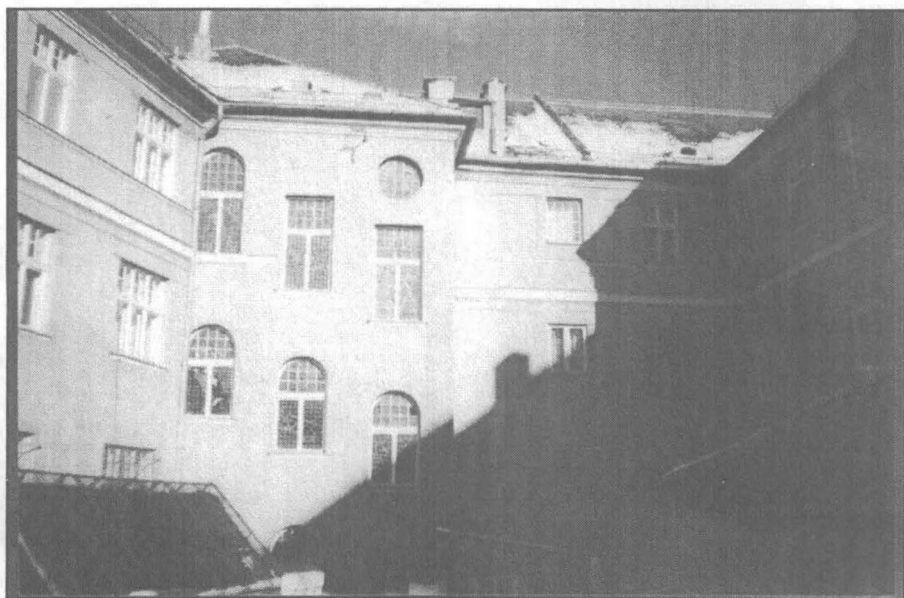
14. Aspecte ale actualei fațade dinspre Schustergase.

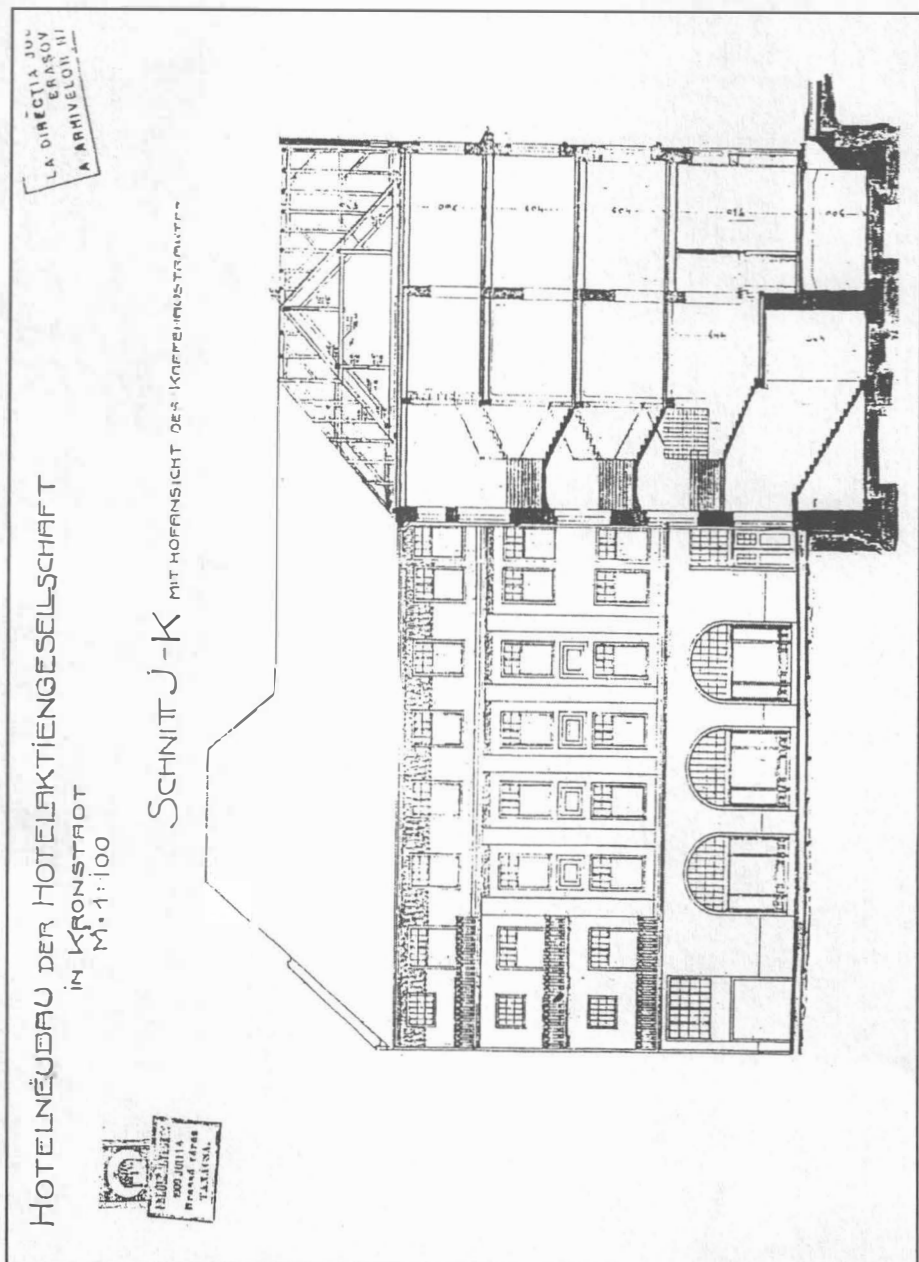
15. Proiectul fațadei restaurantului, dinspre curtea interioară. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

16. Proiectul fațadei holului hotelului, dinspre curtea interioară. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

17. Aspectul actual al fațadei holului hotelului, văzută dinspre curtea interioară.

18. Proiectul fațadei aripii cafenelei, dinspre curtea interioară. Arhitecți Albwert Schuller  i Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

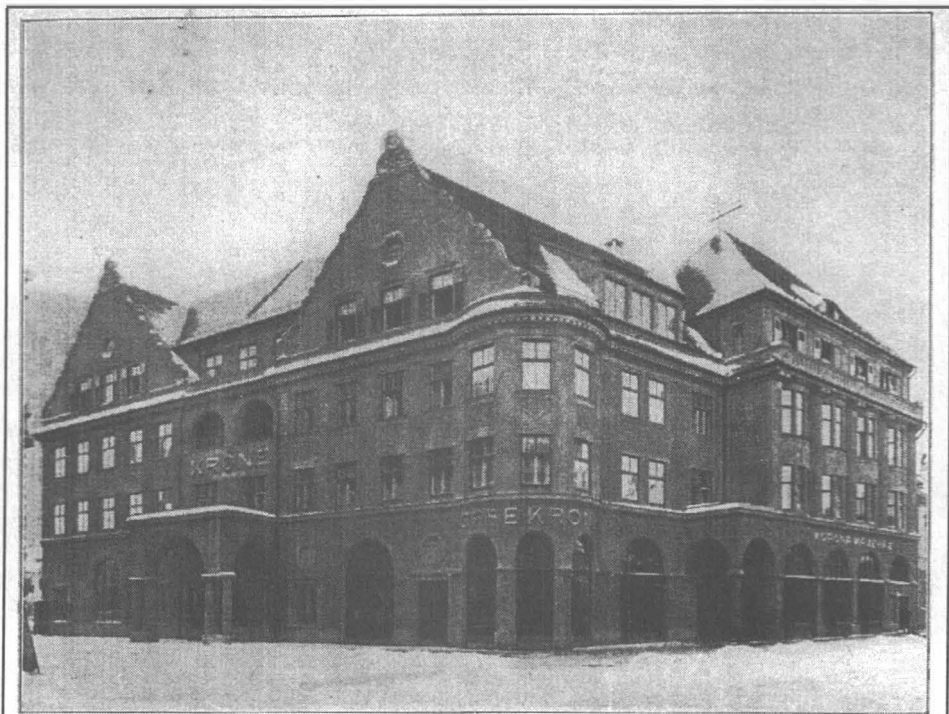
GÄRTEN - ANSICHT!

19. Proiectul fațadei dinspre grădină. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1909 (D.J.A.N.Bv.).

20. Aspectul actual al fațadei dinspre grădină.

Architekten Schüller & Goldschmidt.

phot. Atelier Muschalek.

„Hotel Krone“, Hauptansicht.

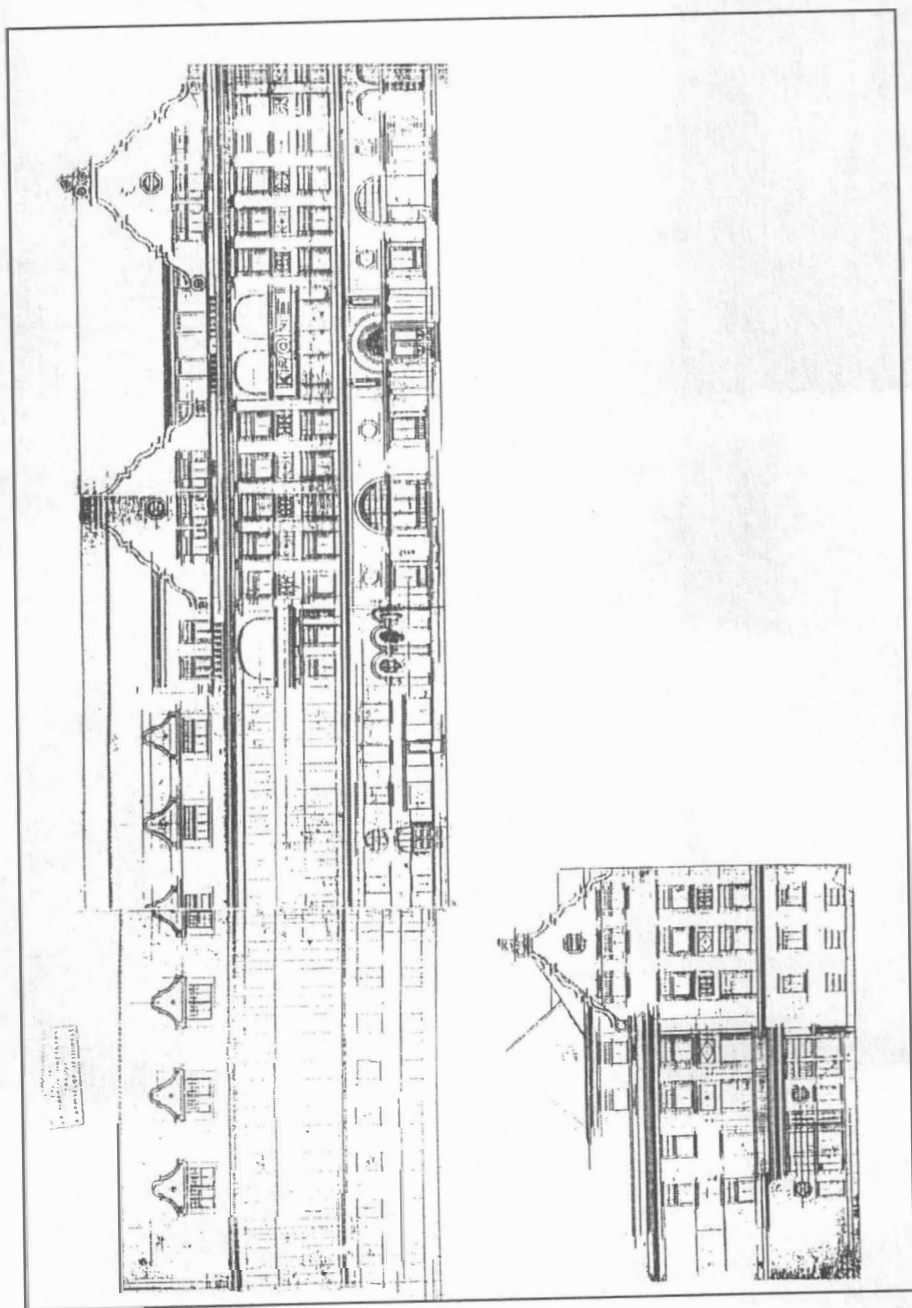
21. Aspectul exterior al hotelului, văzut dinspre colțul cafenelei, în anul 1911.
Foto Karl Muschalek, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., Erstes Maiheft
1911, Heft 15.

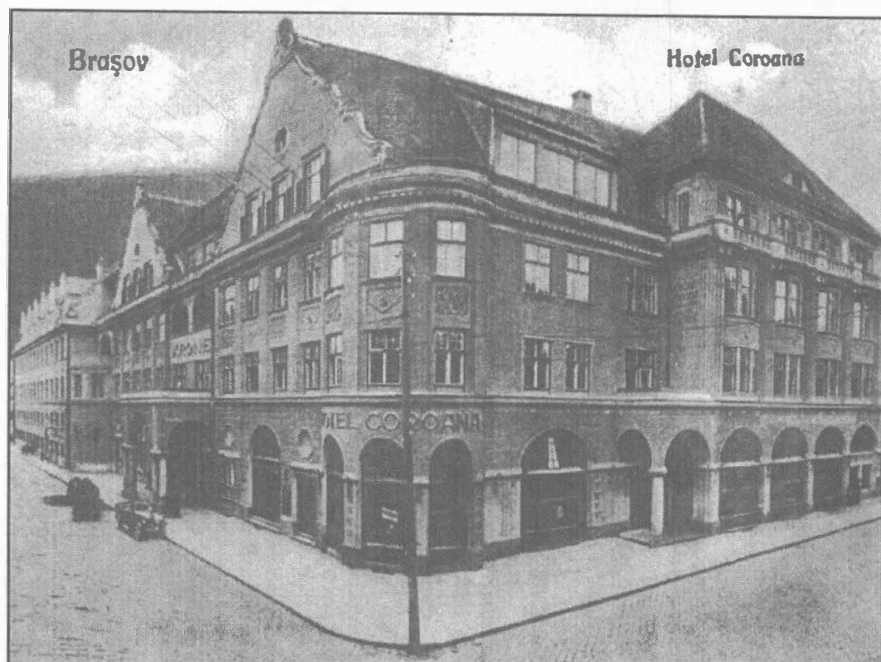
22. Hotelul, văzut dinspre colțul cafenelei, în anul 1918.

23. Hotelul, văzut dinspre colțul cafenelei, în anul 2001.

24. Proiectul fațadei dinspre Schustergasse, cu aripa nouă. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1926 (D.J.A.N.Bv.).

25. Hotelul, cu aripa nouă dinspre Schustergase, adăugată în anul 1926; imagine din anul 1928.

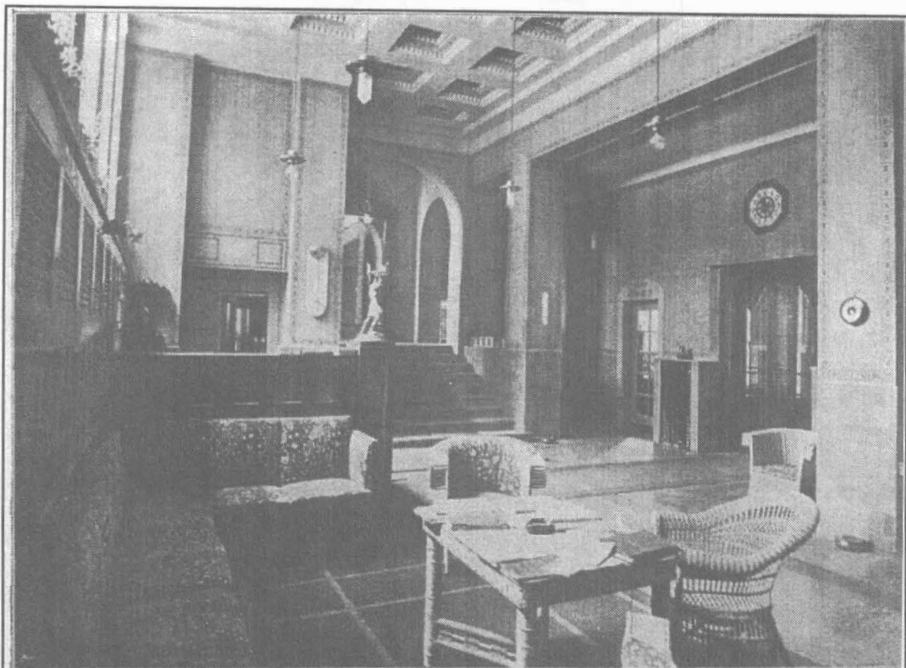
26. Hotelul, cu aripa nouă dinspre Schustergase, în anul 2001.

27. Vedere a aripii dinspre Schustergase.

28. Vedere a laturii dinspre Schustergase, cu racordul dintre aripa veche și aripa nouă.

Architekten Schüller & Goldschmidt.

„Hotel Krone“, Hotelhalle.

phot. Atelier Muschalek

29. Interiorul holului hotelului, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.

30. Holul hotelului în anul 2001.

31. Interiorul restaurantului, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, 1911, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.

Architekten Schuller & Golbschmidt.

„Hotel Krone“, Kaffeehaus.

phot. Atelier Muschalek.

32. Interiorul cafenelei, în anul 1911. Foto Karl Muschalek, publicată în Die Karpathen, IV Jahrg., I Maiheft 1911, Heft 15.

33. Interiorul cafenelei (astăzi restaurant), în anul 2001.

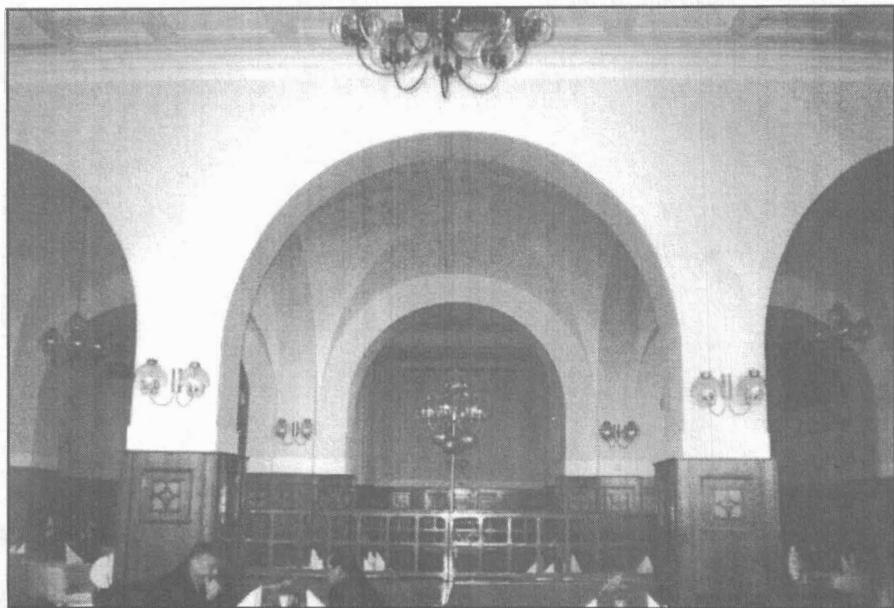
34. Bow-window din interiorul cafelei, care maschează accesul la nișa deschisă înspre sala de biliard.

35. Vedere din interiorul cafelei, cu accesul înspre holul hotelului (astăzi închis).

36. Vedere din interiorul cafelei.

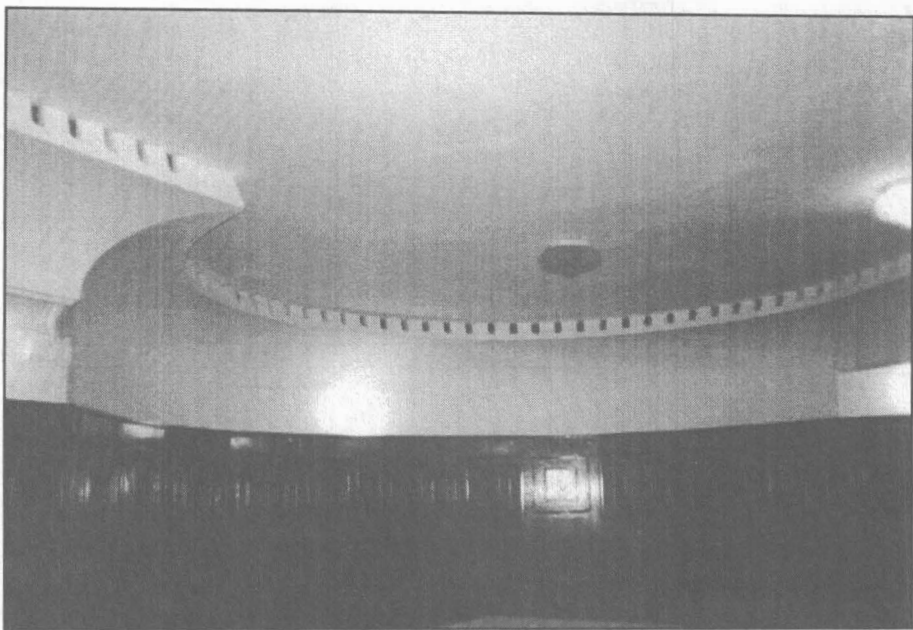
37. Vedere din interiorul cafelei, înspre sala de biliard.

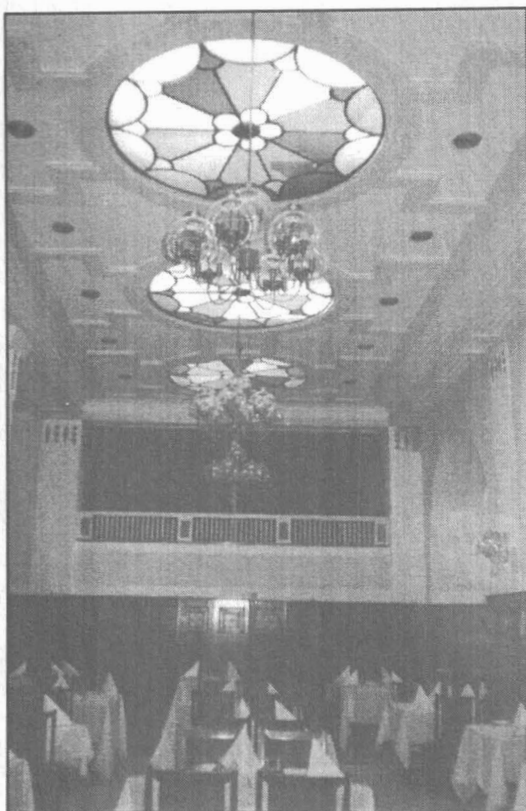
38. Interiorul cafenelei, în anul 1936 (în Kronstädter Zeitung, 24 mai 1936, p. 61).

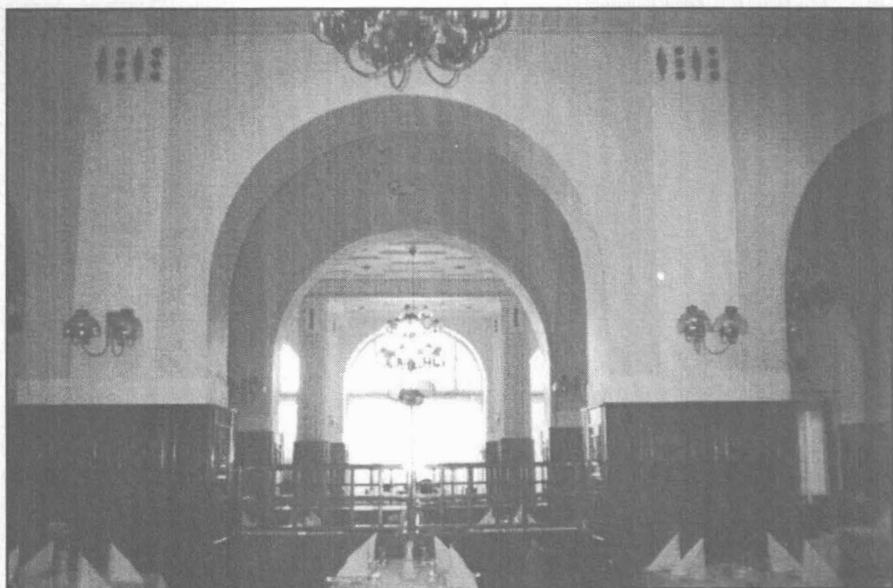
39. Același interior, în anul 2001.

40. (a, b) Sala de jocuri de la subsolul cafenelei. La nivelul superior al pereților, se pot observa gurile de căldură/ventilație.

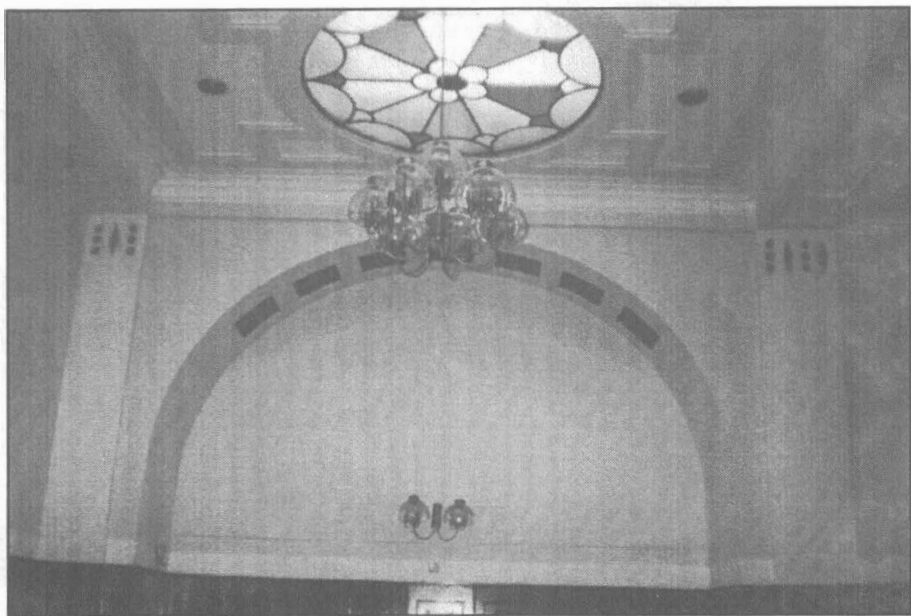
41. Sala de biliard, cu nișa-balcon de unde puteau fi priviți jucătorii.

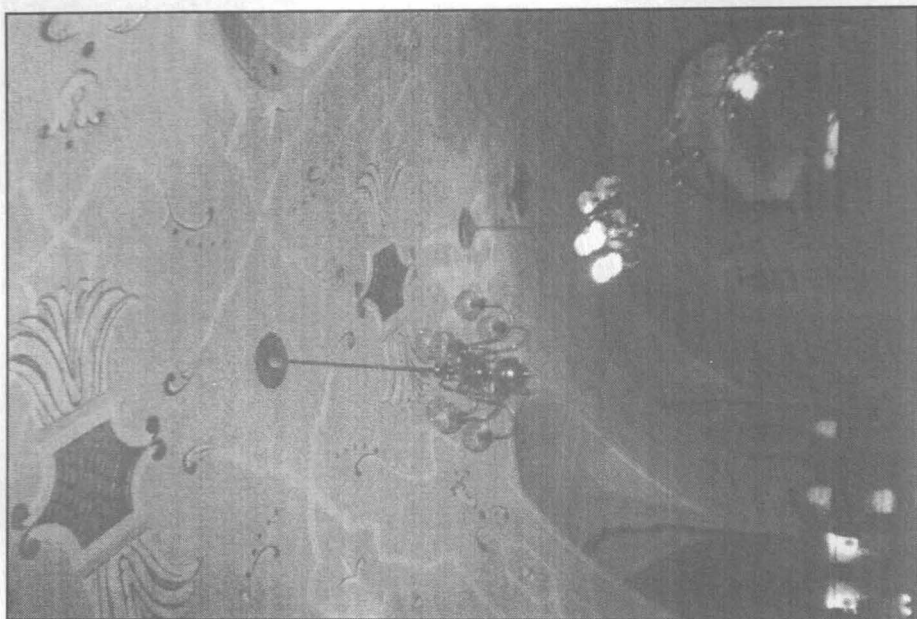
42. Vedere din interiorul sălii de biliard, înspre cafenea.

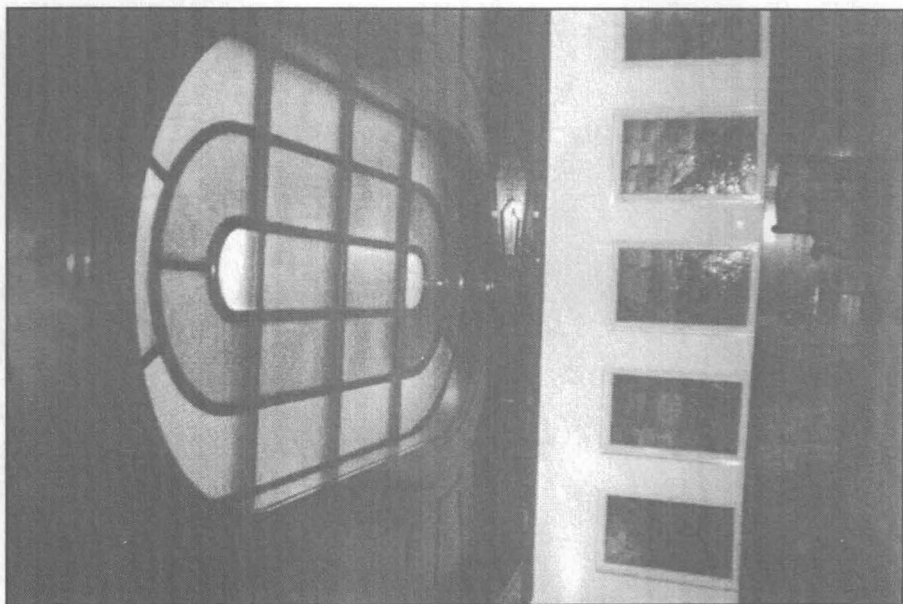
43. Aspect al tavanului sălii de biliard, cu grilele decorative din metal, care maschează gurile de căldură/ventilație.

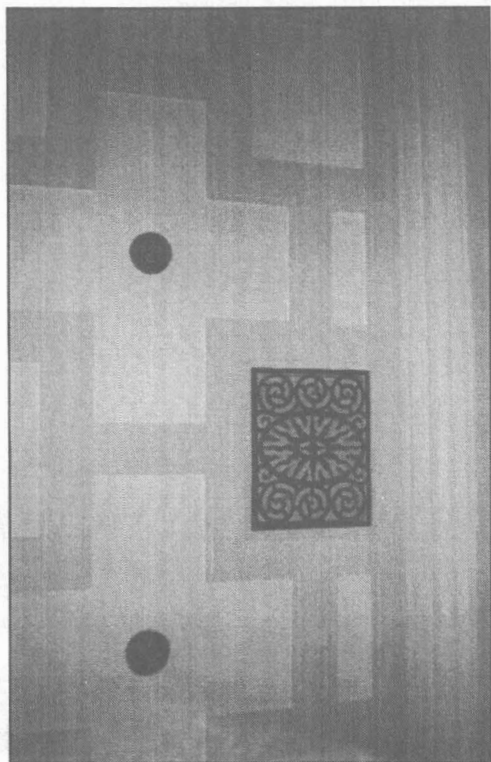
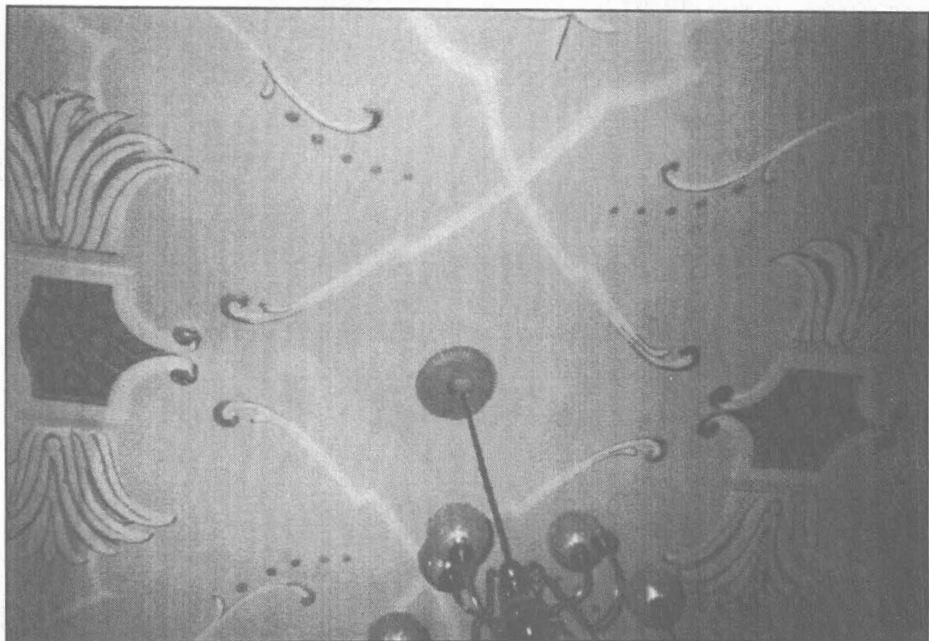
44. Arcadă oarbă din sala de biliard, pe intradosul căreia se observă gurile de căldură/ventilație mascate de grile decorative.

45. Sufrageria, cu decorul original al tavanului. Se pot observa și aici grilele decorative care maschează gurile de căldură/ventilație, al căror decor este parte integrantă a decorului tavanului.

46. Camera pentru bagaje, cu plafonul vitrat, astăzi componentă a holului hotelului.

47. Decorația cu stucatura originală a tavanelor și grilele gurilor de căldură/ventilație: a) tavanul sufrageriei; b) tavanul cafenelei; c) tavanul holului hotelului.

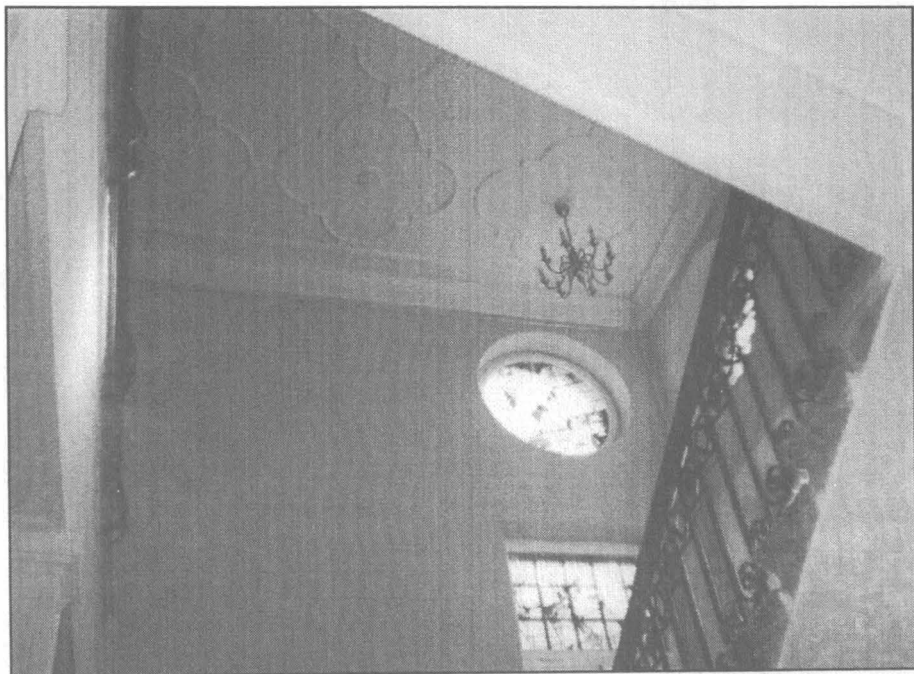

a

b

48. Aspecte ale casei scării centrale a hotelului (a,b,c,d), cu ferestrele mari, stucatura tavanului și balustrada din fier forjat.

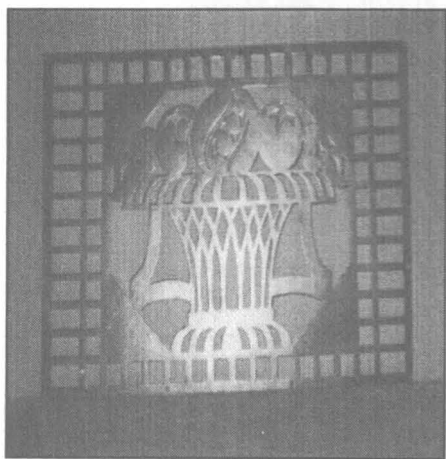
c

d

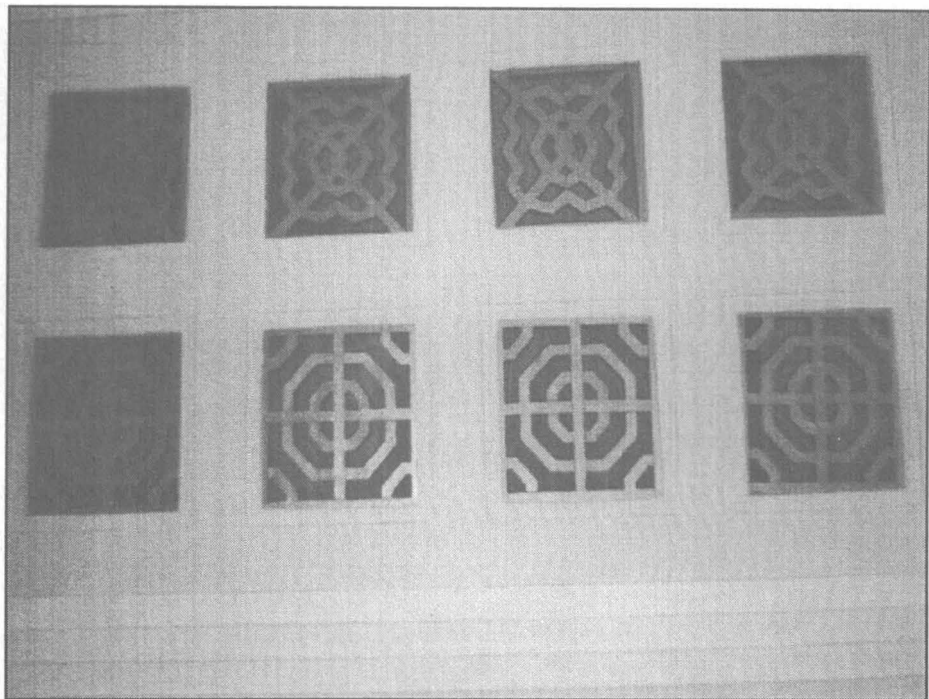

a

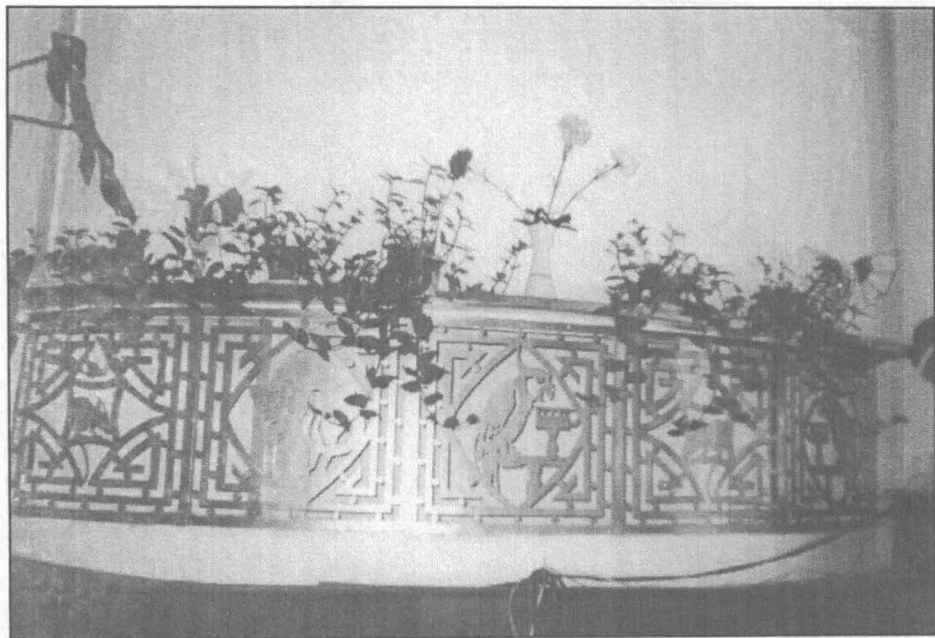

b

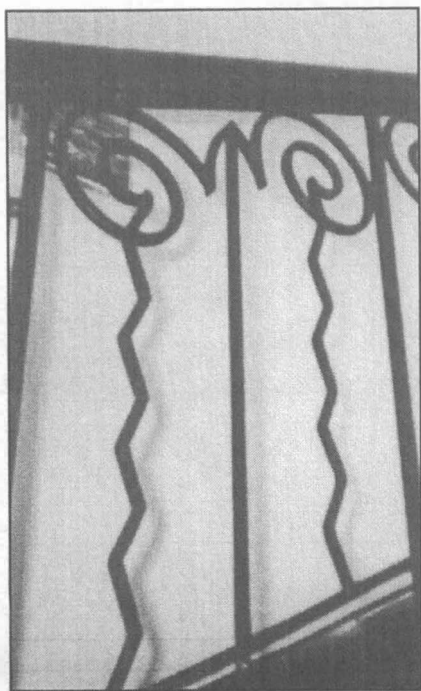
c

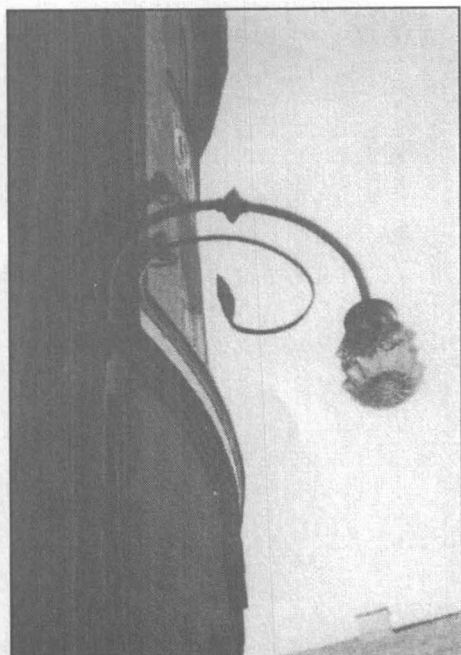
49. Grile decorative, care maschează gurile de căldură/ventilație: a,b) pe peretele cafenelei; c) pe tavanul sălii de biliard.

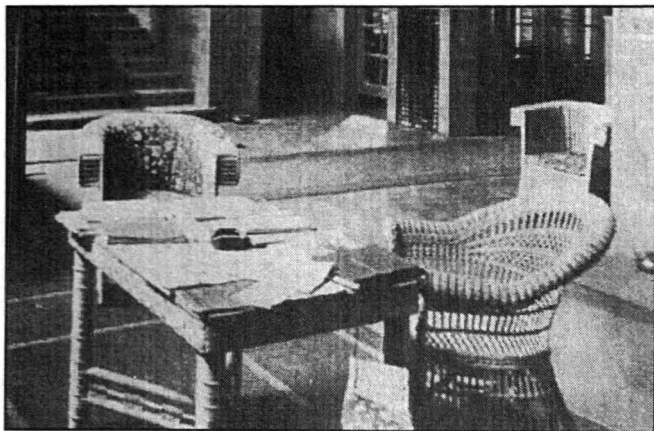
50. Balustrada decorativă a bow-windowului din interiorul cafenelei.

51. Balustrada din fier forjat a scării de serviciu a hotelului.

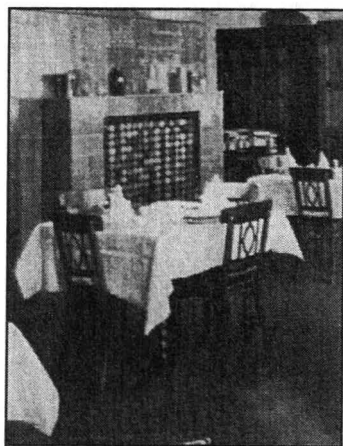
52. Felinar din fier forjat, la una dintre intrările în cafenea, dinspre Schustergasse.

53. Mobilierul din holul hotelului, în anul 1911 (detaliu din foto 29).

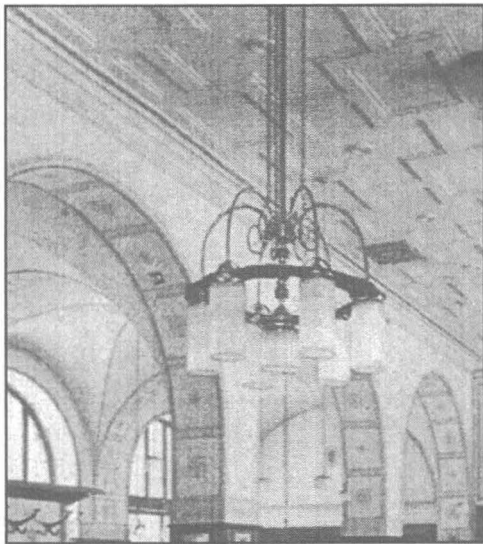
54. Mobilierul și falsul șemineu din restaurant, în anul 1911 (detaliu din foto 31).

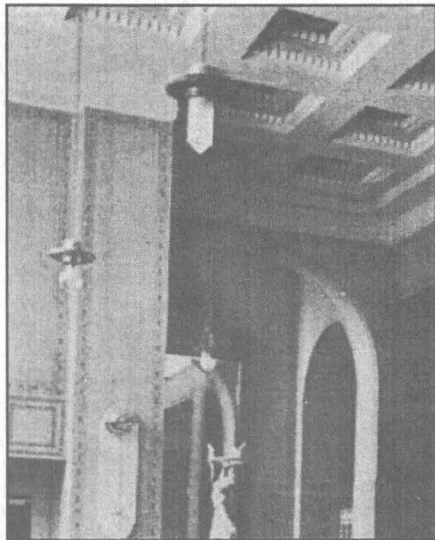
55. Mobilierul din cafenea, în anul 1911 (detaliu din foto 32).

56. Singura masă care se păstrează din mobilierul original (placa de marmură nu mai există).

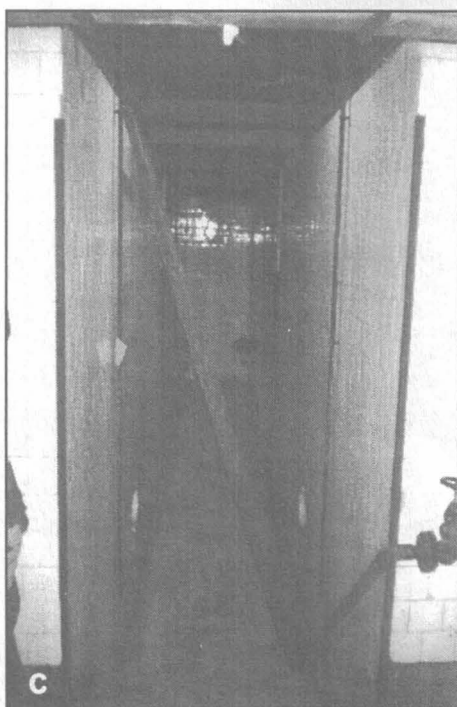
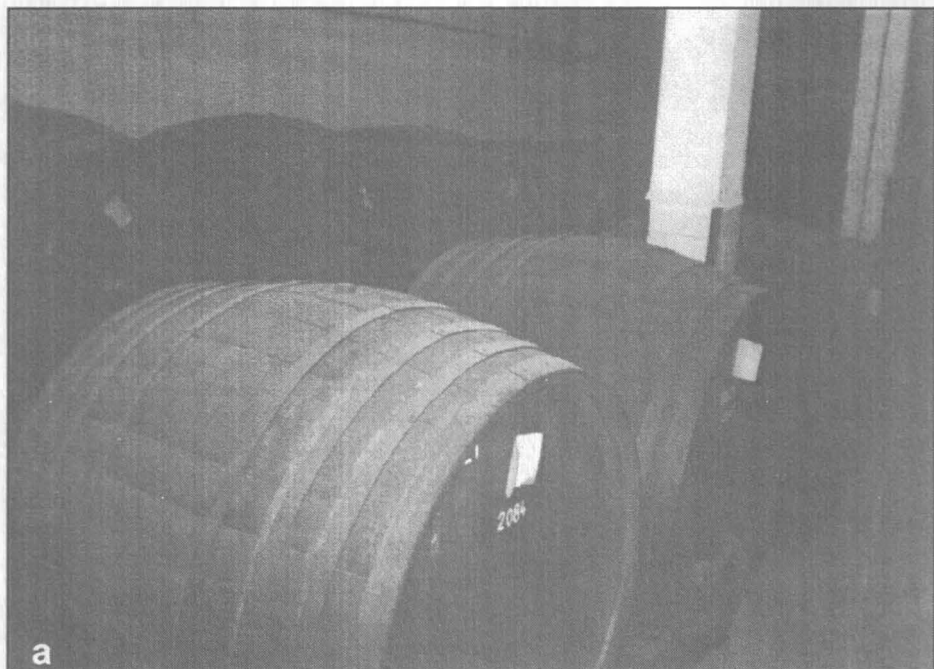
57. Candelabru din cafenea, în anul 1911 (detaliu din foto 32).

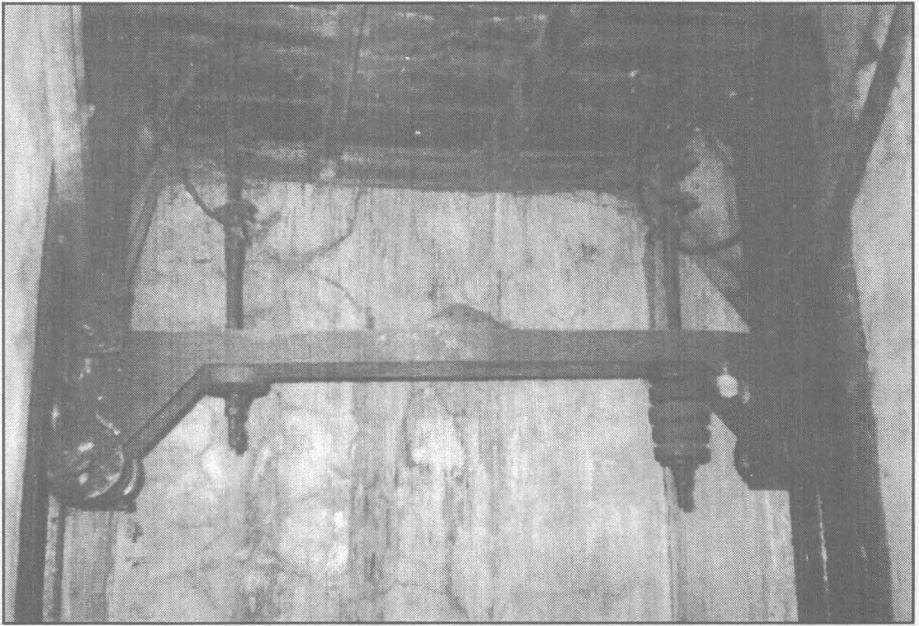
58. Lămpile din holul hotelului, în anul 1911 (detaliu din foto 29).

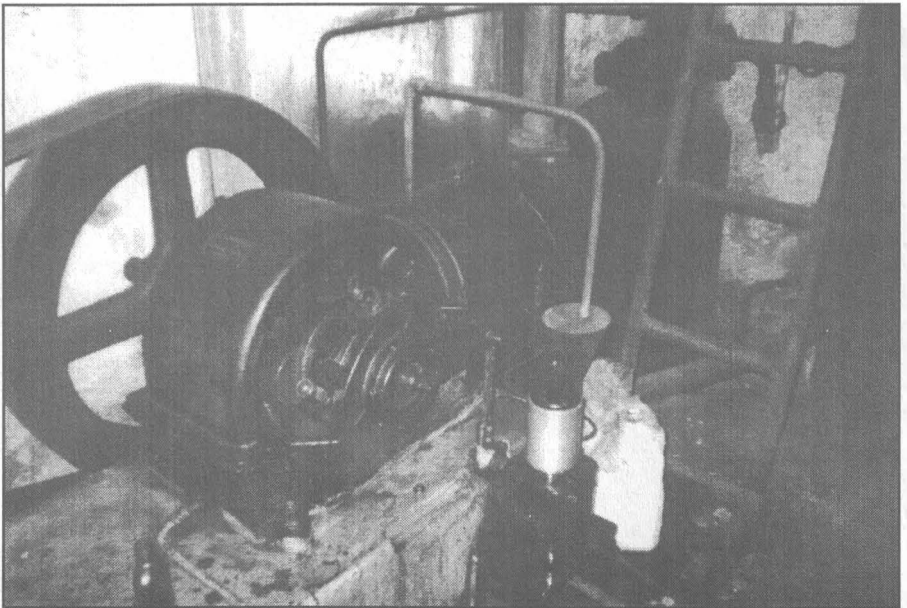
59. Candelabrele din restaurant, în anul 1911 (detaliu din foto 31).

60. Aspecte din pivnițele de vinuri: a,b) butoaiele originale, încă utilizabile, cu capacitate de 4230 l-10000 l; c) cisternele de vin, cu capacitate de 5 și 10 vagoane.

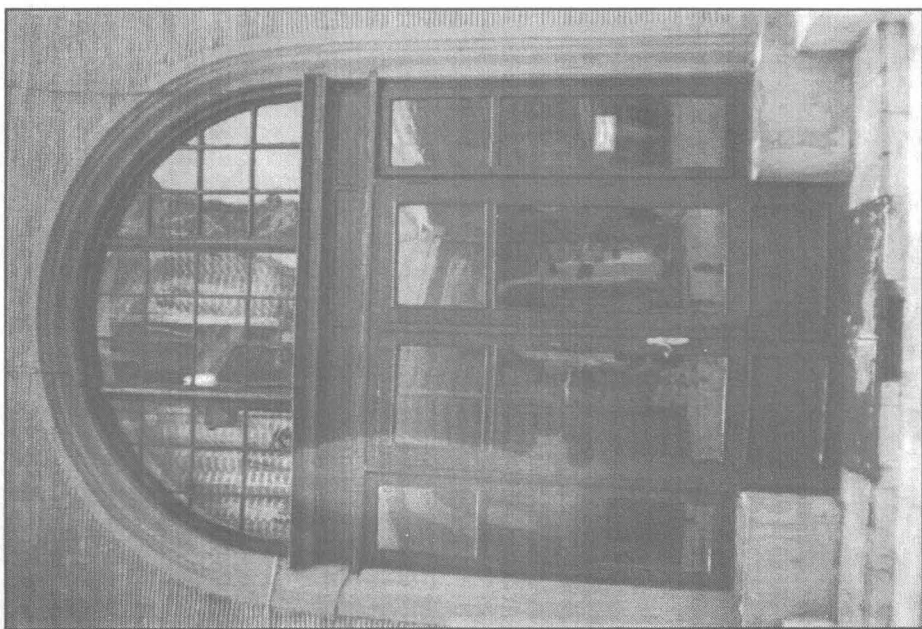
61. Liftul din pivnița de vinuri înspre restaurant.

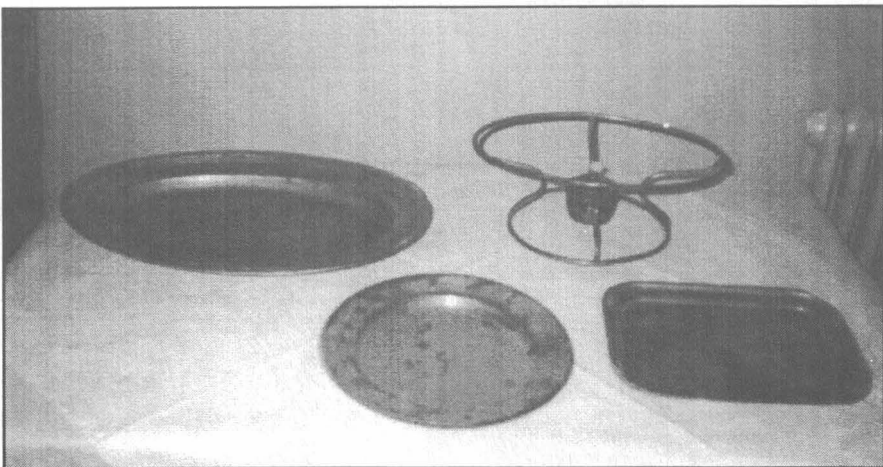
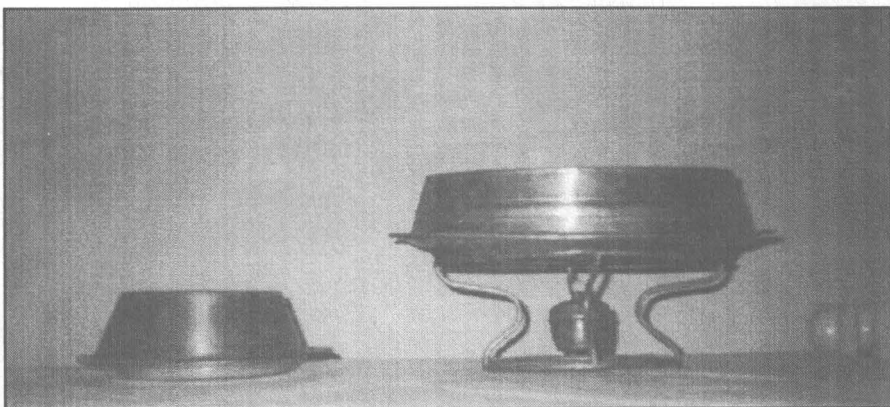
62. Pompa de apă a clădirii, produsă la Berlin la începutul secolului XX, care funcționează și astăzi.

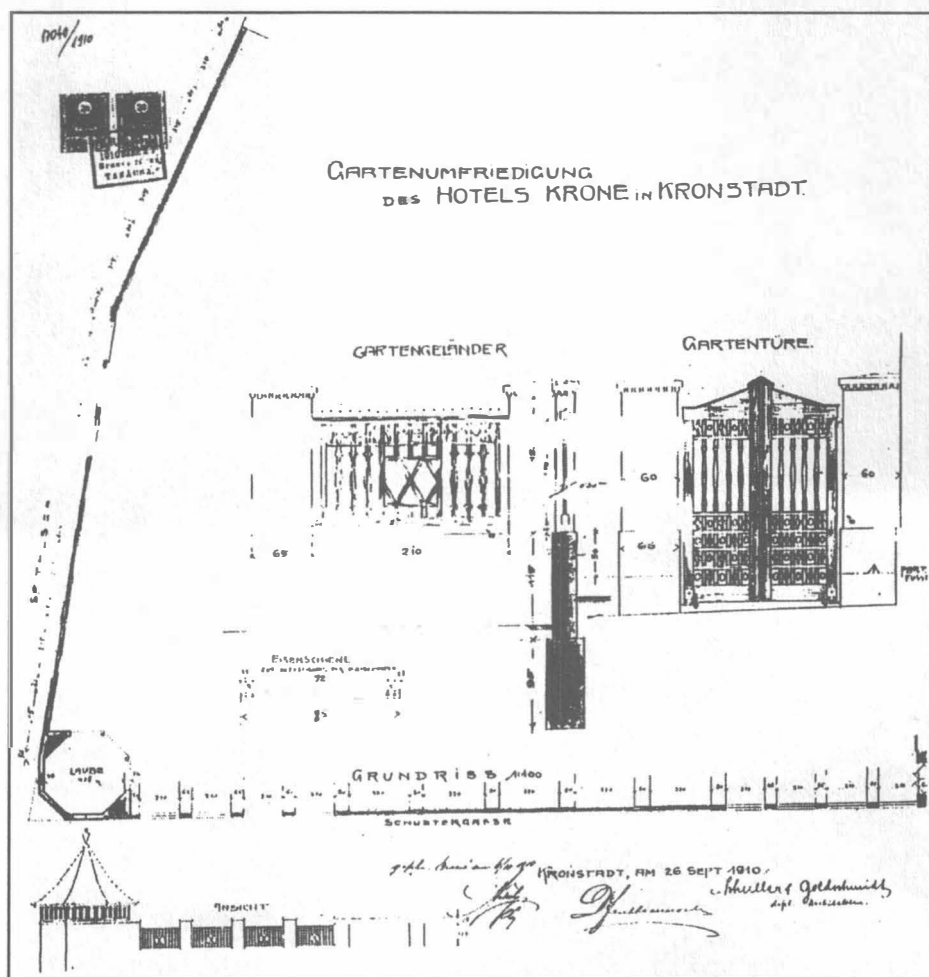
63. Scara principală a hotelului, văzută dinspre holul hotelului, cu oglinda originală (vezi și foto 29).

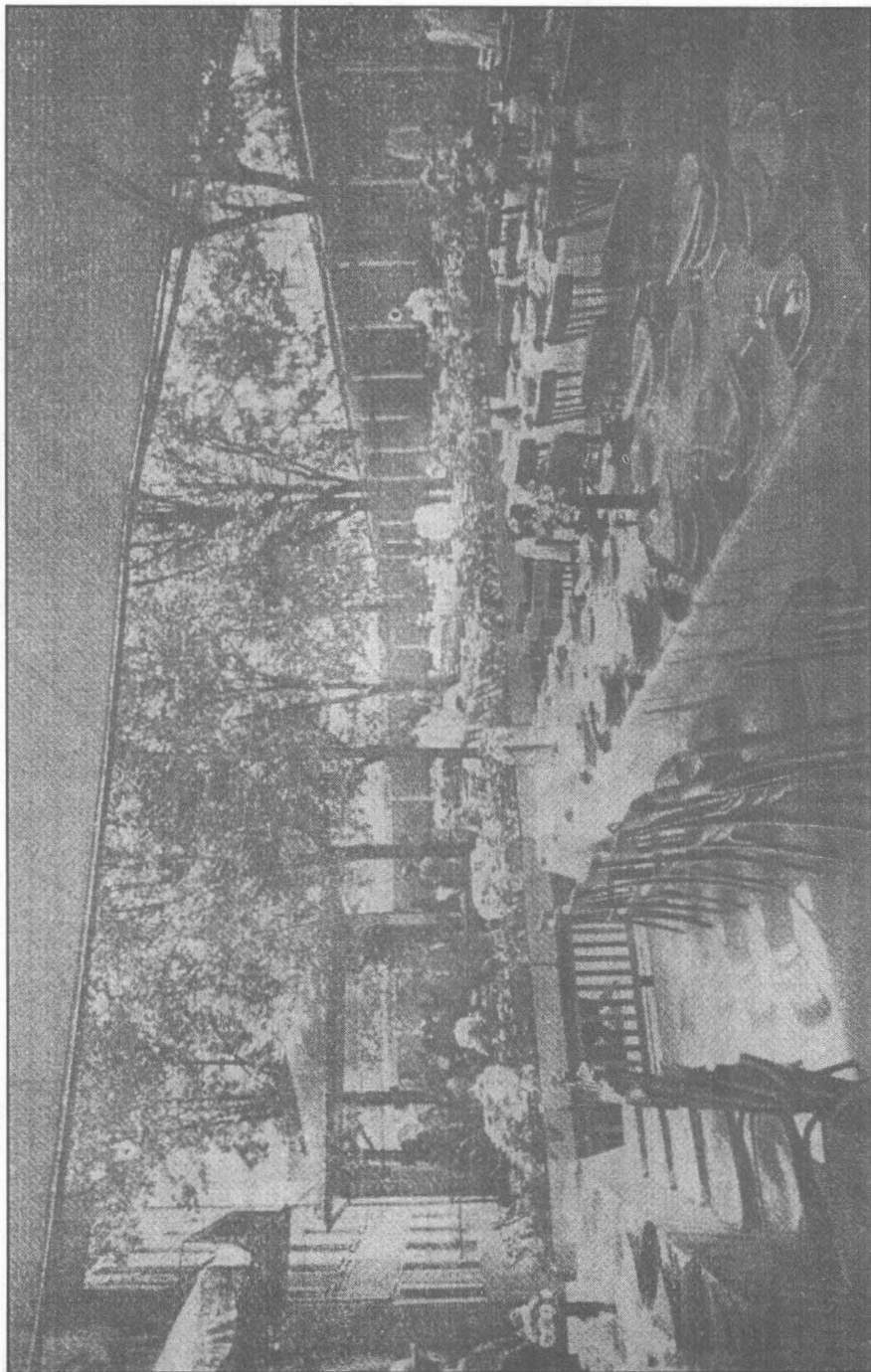
64. Ușă secundară înspre cafenea, dinspre Schustergasse (vezi și foto 21-23).

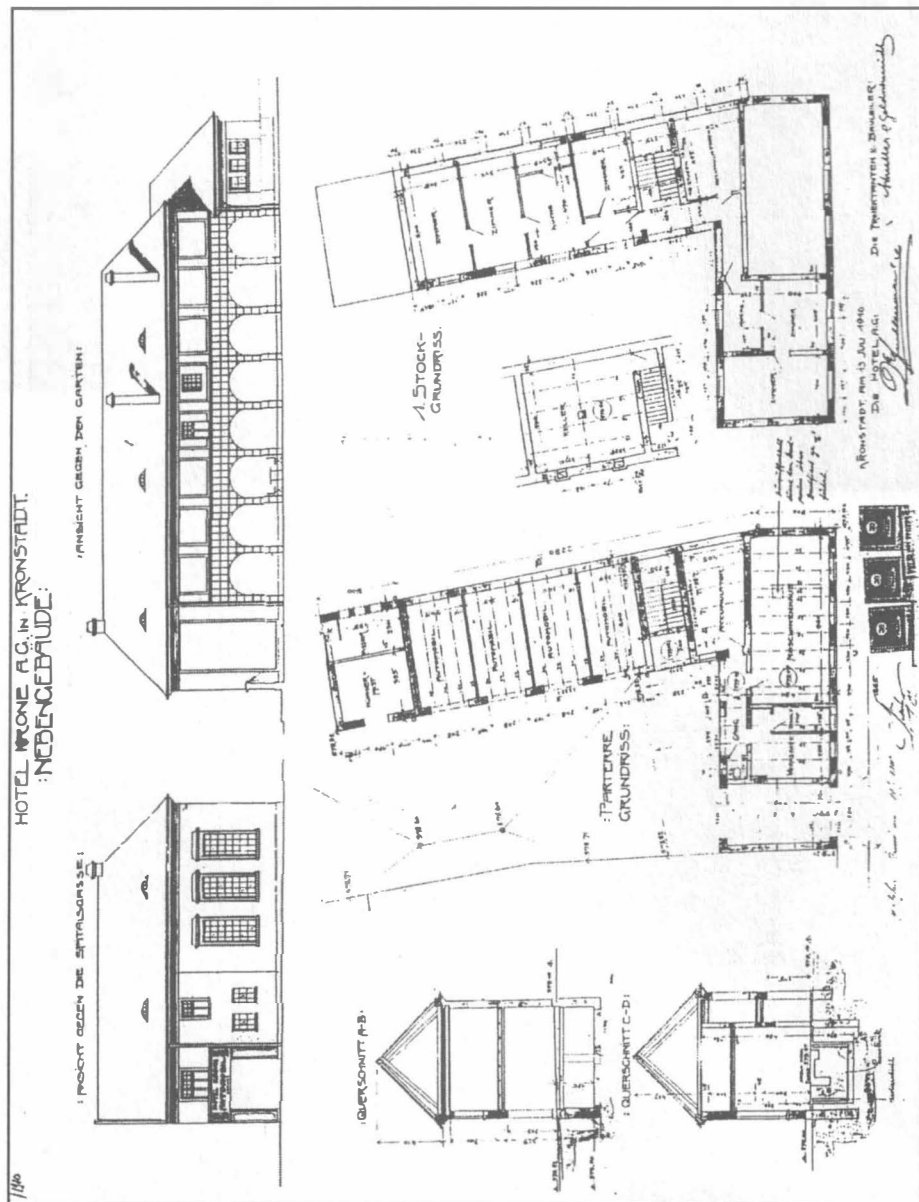
65. (a,b,c) Piese din vesela din metal argintat a restaurantului Krone.

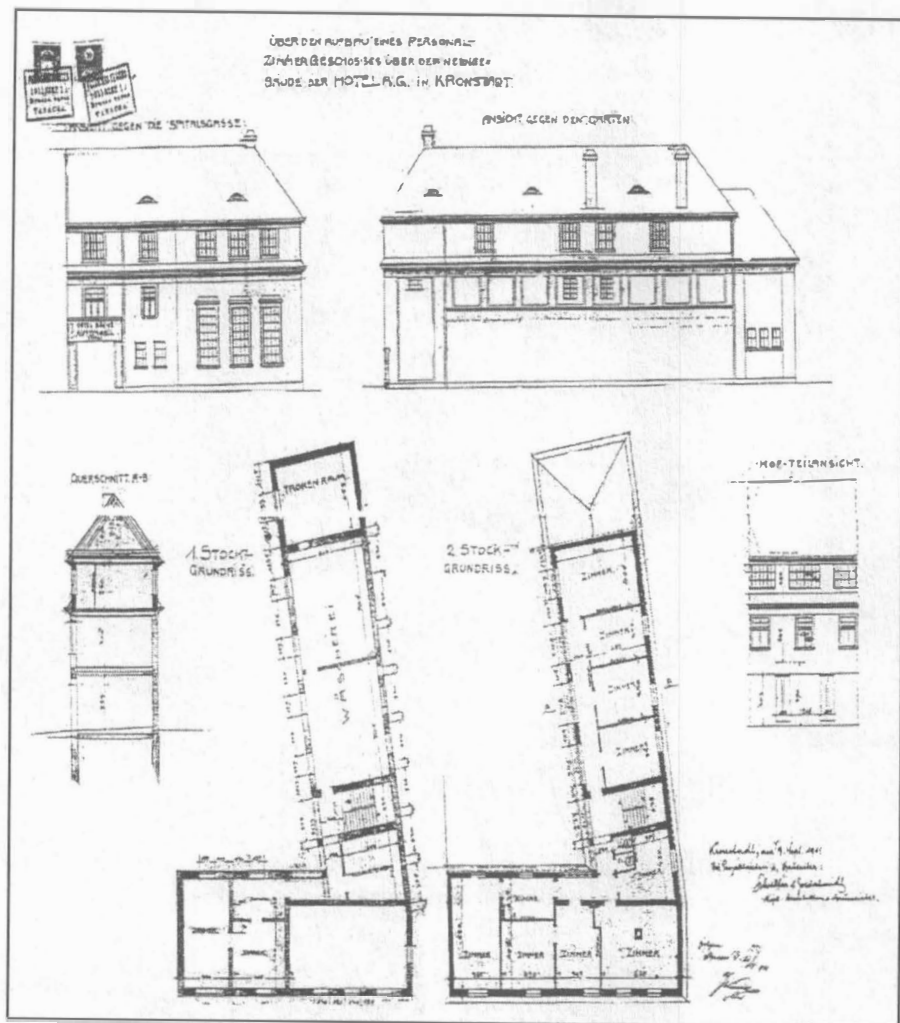
66. Planul grădinii și proiectul gardului și al porții grădinii. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1910 (D.J.A.N.Bv.).

67. Grădina restaurantului, în anul 1936; în prim plan, terasa restaurantului, acoperită cu o copertină; în partea stângă a grădinii se observă chioșcul de muzică (în Kronstädter Zeitung, 24 mai 1936, p. 61).

68. Proiectul unei clădiri pentru personal, cu garaj la parter, lângă hotel. Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt, 1910 (D.J.A.N.Bv.): Parterre Grundriss = parter; Werkstatt = atelier; Maschinenhaus = sala mașinilor; Accumulator = acumulator; Automobil = garaj; Hohner Mist = magazie de găinaț; Pissoir = pișoar; Keller = pivniță. 1 Stock Grundriss = etajul 1: Zimmer = cameră; Küche = bucătărie (D.J.A.N.Bv.).

69. Proiectul clădirii pentru personal, cu etajele 1 și 2, din anul 1911.
 Arhitecți Albert Schuller și Oskar Goldschmidt (D.J.A.N.Bv.): 1 Stock-
 Grundriss = etajul 1: Zimmer = cameră; Wascherei = spălătorie; Troken
 Raum = uscătoare; 2 Stock-Grundriss = etajul 2: Zimmer = cameră. Hof-
 Teilansicht = vedere a laturii dinspre curte (D.J.A.N.Bv.).

N. 8806/1911

HOTEL-AKTIEN GESELLSCHAFT

HOTEL KRONE **IN KRONSTADT**

NEUES HAUS MIT MODERNSTEM
KOMFORT, ZENTRALHEIZUNG, LIFT,
BÄDER UND ELEKTRISCHE ANLAGE

VORZÜGLICHES RESTAURANT UND
KAFFÉ, EIGENER OMNIBUSVERKEHR,
DUNKELKAMMER, MÄSSIGE PREISE

70. Antetul hotelului în anul 1911 (D.J.A.N.Bv.).

HOTEL KRONE
BRAȘOV-KRONSTADT

HAUS ERSTEN RANGES

200 mit modernstem Komfort eingerichte Zimmer.
Großes Kaffeehaus mit Tanzdiel.
Vornehme Speisesäle und Sonderzimmer.
Im Kaffeehaus und Restaurantsgarten
täglich Konzerte.

HOTEL KRONE

Damp. t. Publikum sei auf diesem Wege
mitgeteilt, dass in dem neuen HOTEL
„KRONE“ von nun an nur **Mast-
ochsenfleisch** zur Zubereitungsver-
schiedener feiner Speisen verwendet
wird. Ebenso ist nur im

HOTEL KRONE

Pilsner-Urquell Flaschenbier
à 40 Heller zu haben. Bei Bezug
von über 25 Flaschen ist die Zustellung
91 ins Haus gratis. 1—3

71. Reclame ale hotelului în presa locală: a) 1911; b) 1938.

Hans Eder: Kaffeehausinterieur.

72. Hans Eder, Interior de cafenea, 1912